KARYS

1966

GEGUŽĖ - MAY

Nr. 5

KARYS

1966

Nr. 5 (1422)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis

Redaktoriaus pavaduotojas — Jonas Rūtenis

Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas

Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas

Administratorius — Leonas Bileris

Leidžia — L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:

P. Petrušaitis — Tremties Trimitas

Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje

Kunigunda Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

V. Kisielius — Lietuvaitės ..... viršelis

P. Orintaitė — Mamutės įdėlis 129

Dr. J. Puzinas — Ankstyvoji Amerikos lietuvių istorija ir jų spauda 131

Dr. A. Budreckis — Iš metraščio apie S. Batoro žygį 139

Z. Raulinaitis — Danai pradeda puldinėti Baltijos kraštus 145

J. Žilys — Dvylika metų Lietuvos karinės tarnybos 148

Tremties Trimitas 151

Šaulė Tremtyje 153

Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje 155

Kronika 156

ATSTOVAI: Baltimore ..... M. ŠIMKUS; Chicago ..... A. REIKLAITIS; Cleveland ..... L. LEKNICKAS; Los Angeles ..... O. ŽADVYDAS; Philadelphia .. A. IMPOLĖNAS; Australija ..... V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — "Baltic Florists"

Brooklyn, N. Y. — J. Pašukonis

Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai", H. Naujoks, "Parama", K. Rožanskas, G. Šilingaitė, J. Virpša, Kareckas, Edv. Štangenbergas.

Detroit, Mich. — V. Perminas — S. Malinauskas

Grand Rapids, Mich. — J. Belinis

Kenosha, Wis. — B. Juška

Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas

Newark, N. J. — Kazys Trečiokas

Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — Z. Orvidas

Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew Surrey

AUSTRALIJOJE:

A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia

P. Mažylis — 1 Taroonga Court, Norlane, Vic.

L. Vasiliūnas — 26 Gwynne St., Firle, So. Australia

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB Centro Lituano, Plaza Principal de La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka

093 00523790 8

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

KARYS

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 5 (1422) GEGUŽĖ - MAY 1966

MAMUTĖS ĮDĖLIS

PETRONĖLĖ ORINTAITĖ

Prisiviešėjo per abi Kalėdų dienas Bernardas tėviškėje — nors striukai, bet sočiai. Prisivalgė kepsnių ko gardžiausių, prisitauškė linksmų pakalbų su namiškiais, dar pasidainavo su kaimynų jaunimu. O sąžinė nerami: reikia tuojau grįžti į savo pulką. Kariuomenės drausmė — ne juokai. Rodos, lyg čia kas atsitiktų, jei dar porą parų tėviškėje užtruktų? Nė ne karo laikas dabar. O betgi tenai tvarka kieta — viskas kaip kirviu nukirsta, jokio atlaidumo.

Būtų smagu dar kokią savaitėlę čia kepta paršiena ir pyragu su obuoliasi misti. Kaime Kalėdų šventės trunka maždaug ligi Trijų Karalių. Prisišildytum ant priekrosnio, išsimiegotum, kiek akys geidžia, dar nevieną suktinį sutrenktum su savo kaimo žvalakėm merginom. Ir niekas čia tavęs nevarinėja, piktai nešūkauja. Nieko bijoti nereikia.

Net ir batų pačiam valytis neprisieina. Valiutė, mažoji sesytė, brolio kareivio taip pasiilgusi, džiaugiasi, kad gali kuo pasitarnauti. Toks gražus jai dabar Bernardas — didelis kareivis, savotiški drabužiai ir kepurė, su ženklais ir juostelėm, o sagos tik žėri, ir jų tiek daug visur.

Ir visiems dabar jis atrodo kitoks, negu kaimo vyrai, toks nepaprastas. Pašauktas gyventi kažkur toli nuo namų dėl kažko svarbaus. Čia dabar visi spokso į jį, akis įsmeigę, gėrisi blizgančiom sagom, šnekina su pagarba, tartum ypatingą svečią. Kitas dar priduria keistai iškilmingą žodį: tai už tėvynę, Bernardai, ar ne?

O jisai tik linkčioja, beveik pasipūsdamas. Lyg didžiuojasi, kad jo ten prireikė, kad jį pašaukė iš sodžiaus užkampio, rodos, maža kam bežinomo — tarnauti Lietuvai.

Juk jis ten ir prezidentą mato, ir daug kitų lietuviškos valdžios žmonių. Jo ir liemuo status, grakščiai išlavintas, ir pečiai tiesūs, žingsnis lengvas.

Mamutė apžvalgo jį iš visų pusių ir — atsigėrėt negali. O drabužis koks dailus ir brangus, sukirpimas savotiškas. Tai nę kaimo kriaučėlio Kiaunės, kur namie austus trinyčius siuva. Plaukai ir pasmakrė švariai nuskusta — net jaunesnis atrodo. O kiek jis visko ten mato! Ji pati, štai, į galą amželio žengia, o toliau Pilviškių nebuvusi. Tik gaila, kad jis greitai išskrenda vėl iš tėvų kiemo. Velykoms kažin ar begalės ištrukti? Ir mamelei širdy tylus rūpestėlis skrūpso.

Taip dažnai — kas savaitė — pareidami laikraščiai visokių nelaimių praneša iš visos Lietuvos: vienur kas prie darbo užsimušė, kitur kas nuskendo pro ledą, dar kitur traukinys nuo bėgių nukliuvo ir ką sužeidė. Ir atsitik tu man taip dažnai tokiem dalykam, galvoja ji. Kodėl apie mus, štai plačioj apylinkėj — nuo Siesarties lig Šešupės — jei per metus sykį kur nelemta mirtis apsilanko, tai labai daug. O tenai, toj Lietuvoj — beveik kasdien, kas savaitė, kaip tėvas iš laikraščio skaito.

— Gal nesisaugoja, ypač jaunesnieji, neatsargūs, kaip vištukai. Kol tupi tėviškės gūžtoje, tol saugu.

Jinai, per kiaurą amželį kojos niekur neiškėlusi, ir visos Lietuvos kitaip nemokėjo įsivaizduoti, kaip — tokia pat apylinkė, su tiek pat kaimų ir tokiom parapijų bažnyčiom, kaip šičionai, tiktai kiek toliau, gal anapus Kauno ar prie Vilniaus.

Nieko nepadarysi, rytoj sūnelį vėl išleisti reikia. Tokia valdžios tvarka. O jos pačios pareiga buvo tik užauginti sveiką ir stiprų kaip ąžuolą. Dabar — kitų valia atimti jai vaiką ir daryti, ką nori. Susitaikyk su Dievo apveizda, vistiek kitaip nebus. Paverks, paverks kur užkampy, niekam nematant ir — nurims. Ką gi daugiau?

Bernadėlis šiek tiek sulysęs atrodo, toks labas, kaip vėjo išpustytas gluosnelis. Žinoma, ar jis tenai pavalgo taip, kaip pas mamą? Čia ir mėsa nevisada tikdavo, ir duoną sužiedėjusią pastumdavo — vis reikėjo ką gardesnio pakišti. O ten niekas nepaklaus, ar skanu — ėsk, kas paduota, ir tylėk. Jei dar spyriuosis, tai al-

kanas bėgios tuščiais viduriais, dar su tuo bjaurybe šautuvu ant nugaros...

Todėl mamulė dar Adventuose, prieš Bernadui persirengiant, iš anksto vis galvojo ir svarstė, ką duos įsidėti grįžtant. Ne tiek jai galvą kvaršino namiškių šeimyna — kokių gardėsių šventėms pasigaminti, kiek rūpėjo sūnų skanumynais apgerbti iš kiemo išleidžiant.

Mėsos raudonesnį kumpelį atidėjo, dešrų sausai išrūkintų, lašinaičių nėkiek neparūdijusių, plonų su raumenėliu. Sūrį dailiai apvalutį, nesuskilusį, su grietine spaustą . . . Džiovintų slyvų ir kriaušaičių, kur taip saldžios, lyg su medum . . .

Kai pasišaukė į priebutį ir parodė jam stalo galą apkrautą, Bernadas net sušuko:

— Kur tu, mamute, tiek daug — visą sandėlį . . . Ir trečdalio man bus perdaug! Bene mes alkani ten? Tiek tik, kad iš bendro katilo, nieko atskirai pasigardžiuot negauni. Bet kareiviškas valgis stiprus — gali mylias žygiuoti be atvangos, iš kojų neverčia, nebijok.

Bet kad mama spyrėsi siūlydama, tai jis pridūrė:

— Na, įdėk visko po mažą truputį . . . Kad ilgiau atsiminčiau tėviškę . . . Ir juoda žiaunelė skanesnė, kai mamos rankomis įdėta . . .

— Taigi, — džiaugėsi mama pasigirdama: — viskas mano sutriūsta, sutausota . . . Vis parinkau, nuo kitų akių užkišusi laikiau — ir namiškė šeimyna geresnį kąsnį tuoj pačiuptų. Nuo savęs traukiu, kad tik tave pamylėčiau, kad nuo badėjimo atsigautum . . . Neišdalink kitiems, Bernadėli . . .

— Ne, ne . . . — pasako jis, bet galvoja, kad savoj kuopoj broliškai suteikiant visiems, smagu būna tėviškių lauktuvėm bendrai dalintis. Juk ir jis ne kartą kitų vaišes ragavo, tai smagu bus atsilyginti.

— — — — —

Skaudžiai spiegė rogių kelias, kai tėvas išvėžino savo kareivį į geležinkelio stotį. Iš šieno iškėlė gražiai tamsiu audeklu apsiūtą lauktuvių ryšulį ir pats panėšėjo į laukiamąjį. Susėdo abu dar ant suolo. Kalbėt jau nebuvo ko, tik dairėsi aplinkui ir žvilgčiojo į tą pusę, iš kur turėjo atbildėti traukinys.

Šnypšdamas ir dundėdamas atsirito juodas žaltys ir staptelėjo. Tėvas palaukė, kol sūnus įlipo su ryšuliu. Bernardas dar šyptelėjo atsisveikinimui ir — langai ėmė slinkti tolyn. Tartum gyvas, žmonių pririjęs geležinis šliužas nuvingiavo sau bildėdamas ir dūmais rūkdamas. Ir liko tiktai tuščios vėžės baltame sniege.

O namie likusi mamulė vis dar apie jį temąstė. Ar nenušalo rogėse, užpustytu keliu kapstantis? Ar neprailgs traukiniu kelionė? Ar dar neišalko? Verčiau būtų saldžiojo pyrago dar riekę padauginusi. Nuo rytojaus jis vėl kareivėlio vargelį vargs. Nusikamuos balandėlis, kol savo dalį atitarnaus.

Ištisą savaitę nepaliovė rūpintis ir — laukė laiško. Buvo įsakiusi: tučtuojau sumesk kelis žodžius į popierį — kaip laimingai grįžęs, ką naujo radęs... Dar ir — kaip lauktuvės patikę.. . Virtus daiktus liepė greičiau sudoroti, o žali gali ilgiau stovėti, bet ar jis, vyriška galva, neužmirš? Sūris ar tik ne perkietas pasitaikė? Na, tegu iš nuobodumo ilgiau graužia, dantis grūdina. Dešrelės tikrai patiks — švariai parūkusios, prielaidinio mėsa minkšta.

— Tai bent gardžiuojasi dabar jis savo užkanda, kareiviškų kopūstų pasrėbęs! — šypsosi ji, lopydama marškinių rankovę, ir džiaugasi sūnui puikiai įsiteikusi.

Penktadienį, turgaus dieną, pavakare seniūno piemuo atlapnojo per sniegą ir iš skrandutės kišenės ištraukė aplamdytą laišką.

Tėvas gale stalo atsilošė į sieną, užsikabino akinius, atsikosėjo ir, lyg litaniją, ėmė lėtai grabalioti žodžius . . . Aplinkui kiti išsižiojo klausytis.

Kelionė gerai pasisekusi. Spėjo laiku į savo kuopą grįžti. Tarnybą rado po senovei: nei geriau, nei blogiau.

— Tiktai tą mamutės įdėlį su maisto lauktuvėm, — laiško gale pasiaiškino lyg tarp kitko, — išlipdamas netyčia palikau traukiny . . . Ilgas kelias, prisnūdau kiek. . . . Kai prireikė ristis laukan, vos akis atmerkęs — iš skubos pamiršau . . . Nesmagu, kad likau be lauktuvių, ką darysi. Bet pas mus maistas geras, gal nepasigesiu. Žinoma, ten buvo gal virš dešimt litų vertės — gaila.

Mamai net kvapą užėmė, taip širdį suspaudė. Kad būtų jai kas šimtą litų pavogęs, nebūtų taip skaudu!

Gal dešimt litų vertės! Argi čia litais išmatuosi? Jos viso rudens rūpestis, jos senatve sugrubusių rankų triūsas, jos motiniškas džiaugsmas kuo nors pasigerinti išvažiuojančiam sūneliui . . . Kad jis pajustų jos mylinčią širdį, jos kasdienio darbo dovanėlę . . .

Ji per ilgas savaites — anksti rytą ir vėlai vakarą — apie tai tegalvojo, o jisai — užmiršo traukiny . . .

Žinoma, paskaudės jai širdį, perskaudės lig dugno . . . O prieš Velykas jinai vėl rinks, tausos ką geresnio — savo grįžusiam kareiviui kelionei įsidėti. Ir dėl šito nelemto užmiršimo — nė žodžiu neprikaišios, nemurmės . . . Gal tik jos motiniškas veidas nauja širdgėlos raukšlele tyliai nusivagos, niekam nesiguodžiant, atpildo nelaukiant, tyros meilės auka gyvenimą globiant . . .

LIETUWISZKASIS
BALSAS.
Metas pirmas. Tas Laikraszczio yra turtu Lietuwos mylėtoju Redytuojas JONAS SZLUPAS. NAUJAM JORKAS, 2 d. Liepos m. 1885 m. No 1.
„Lietuwiszkasis BALSAS" iszeina Naujame Jorke ketwergie kožna nedela. Kasztuoja ant metu 2 dolerių, o Europoje 2½ dol. Atskiras numeris 5 centai.
Už gali apsaugėjimu ant metu 10 dolerių, o wiena syki garsinant 20 centu už kožna kiluse. Adresas redytos: Jonas Szlupas, 43 Spring street, New York.
Entered at the Post Office at New York as second class matter.

Prieš 80 metų ėjusio New Yorke lietuviško laikraščio antraštė

ANKSTYVOJI AMERIKOS LIETUVIŲ IŠEIVIJA IR JŲ SPAUDA

JONAS PUZINAS

Paskutinieji trys metai reikšmingi Amerikos lietuvių spaudos istorijoje bent keliomis stambiomis sukaktimis. 1964 m. vasario 19 d. sukako lygiai 50 metų, kai Čikagoje pradėjo eiti "Naujienos", jau tų pačių metų rugpiūčio 1 d. virtusios dienraščiu. Pernai vasario 9 d. šešiasdešimtmetį atšventė bostoniškis "Keleivis", o dabar Brooklyne einąs "Darbininkas" rugsėjo 19 d. susilaukė 50 metų. Praėjusiais metais, deja liko nepastebėtos dar dviejų trumpalaikių laikraščių pasirodymo net 80 metų sukaktys: "Lietuwiszkojo Balso", pradėjusio eiti New Yorke 1885 m. liepos 2 d. ir "Bostono Lietuwiszkojo Laikraszczio", pasirodžiusio Bostone 1885 metų lapkričio 1 d. Šįmet išskirtinos net 6 laikraščių sukaktys: dviejų trumpai ėjusių ir keturių ištvėrusių ligi šiol. Iš trumpalaikių pažymėtina 75 m. sukaktis "New Yorko Gazietos Lietuwiszkos" (pirmas numeris pasirodė 1891 m. spalio 31 d.) ir 70 metų, kai 1896 m. rugpiūčio 2 d. Shenandoah, Pa. anglies kasyklų rajono darbininkus ėmė lankyti "Pensylvanijos Darbininkas". Keturi ligi šiol tebegyvi laikraščiai su pasididžiavimu žvelgia į nueitą ilgą gyvenimo kelią. Vyriausia iš visų "Wienibe Lietuwniku", dabartinės "Vienybės" pradininkė, šįmet vasario 10 d. atšventė net 80 metų sukaktį. Dešimčia metų jaunesnė "Tėvynė", SLA organas, savo 70 metų sukaktį nedrąsiai prisiminė sausio mėn. 50 metų jubiliejus mini du reikšmingi laikraščiai: "Draugas", kada jis 1916 m. kovo 31 d. virto dienraščiu ir "Dirva", 1916 m. rugpiūčio 26 d. pradėjusi eiti Clevelande, Ohio.

Kad ankstyvosios Amerikos lietuvių spaudos atsiradimo sąlygos būtų aiškesnės, tenka prabėgomis žvilgterėti į mūsų emigracijos pradžią, ypačiai į to laikotarpio mūsų išeiviją, kurioje jau susidarė sąlygos, kad ir dar gana varganos, lietuviškai spaudai pasirodyti.

Lietuvių emigracijos pradžia

Nerasime Europoje nei vienos tautos, kurios visi nariai gyventų krūvoje, savo gimtajame krašte. Įvairios priežastys vertė žmones palikti savo tėvynę ir keltis kitur. Vieni emigruodavo savanoriškai, ieškodami uždarbio ar geresnių gyvenimo sąlygų, kiti buvo verčiami išvykti svetur dėl sunkių gyvenimo sąlygų, karų, tikybinių ar politinių persekiojimų ir kitų priežasčių. Dalis išeivių po kurio laiko grįždavo atgal, tačiau nemaža pasilikdavo gyventi svetur, kur paprastai greičiau ar lėčiau ištirpdavo vietos gyventojų tarpe.

Neliko emigracijos nepaliesta ir Lietuva. Ir lietuvius veikė maždaug tos pačios emigracinės priežastys, be to, žinoma, susidarė ir specifinių vietinių sąlygų, vertusių lietuvius palikti savo kraštą.

Kada prasidėjo lietuvių emigracija į Ameri-

ką, neturime tikslių žinių. Simanas Daukantas "Būde senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių" (red. J. Talmantas, Kaunas 1935, psl. 307-308), kalbėdamas apie 1688 metų įvykius, šiaip rašo: "Toje pačioje gadynėje dar ta minavotina notis (— nuotykis, įvykis) nutiko Lietuvos tautoje, jog daugybė lietuviško svieto išsidangino į Ameriką, nesgi viršiaus minavojau, jog didžturčiai Lietuvoje svietą vergė, kursai vengdamas nuo tos vergybos, muko (— bėgo, spruko) į Kuršą, kuriame kunigaikščiai didžiai išmintingai rėdės (— tvarkėsi) ir savo valsčiuose žmonių nei baudžiavomis, nei didžiomis donimis (— duoklėmis) nesunkino; nuo to radusis tenai didžiai daugybei svieto, kunigaikštis Jokūbas nupirko salą, Tobagu vadinamą (— sala Atlante, netoli Trinidado ir Venecuelos), nuo ispanų karaliaus ir tenai išleido atėjūnus naujokynui įkurti ir tuomi pačiu prekybai praplatinti, kurį naujokyną paskui anglai išgriovė, o likusįjį svietą išvedė į Newjorką; ir taip Lietuvių giminės yra jau ir Amerikos sviete".

Dar kiti pasakoja, kad prie Hudsono upės, dabartinio New Yorko srityje, apsigyvenę lietuviai, kurių buvę dešimtys tūkstančių, pradėję statyti miestą ir jį pavadinę "Aušra". Atvykę olandų kolonistai davę tai vietai Naujo Amsterdamo vardą, o paskui čia įsitvirtinęs Jorko kunigaikštis vietovę galutinai pavadinęs Naujuoju Jorku — New York (*J. Pronskus,* Arijonų prisikėlimas. 1930).

Pasakojimas kutena lietuvio širdį, nes juk mes esame to didžiojo pasaulinio miesto kūrėjai! Tačiau tikrovė yra kitokia. Tiesa, kad 1640 m. Tobago salą iš anglų grafo Warwicko nupirko Kuršo kunigaikštis Jokūbas ir jau 1642 m. ją pradėjo kolonizuoti, atsigabendamas žmonių iš Latvijos ir kitur. Kapitonas Vilhelmas Mollina netrukus ten pastatė Jokūbo tvirtovę ir 1654-1658 m. kolonistų bažnyčios kunigu buvo vokietis Engelbrechtas iš Vecmuižos. 1658 m. Tobago saloje jau buvę 25,000 gyventojų: 700 kuršininkų šeimų (4500 žmonių), 7000 svetimtaučių, 500 karių bei valdininkų ir apie 13,000 vergų. Tais metais į Tobago salą atvyko dar 8 laivai su kolonistais iš Kuršo. Laivai iš Ventpilio iki Tobago plaukdavo 6 savaites. 1658 m. Kuršą užėmus švedams, olandai įsitvirtino šiaurinėje salos dalyje. Vėliau Tobago sala ėjo iš rankų į rankas — ją užimdavo tai olandai, tai prancūzai ar anglai, kol pastarieji galutinai įsitvirtino. Kovų metu daug kolonistų žuvo, ir 1690 m. jų likučiai su turtu atsirado Ventspilyje. Dalis Kuršo kolonistų pasiekė kaimynines Barbados bei Martinique salas ir Šiaurės Ameriką (Latvju Enciklopėdija, sąs. 27, Stockholm 1954, psl. 2499-2501). Kiek lietuvių yra buvę Kuršo kolonistų tarpe, nežinoma. Nesutampa ir Daukanto datos: Tobago sala Kuršo kunigaikščio Jokūbo jau buvo nupirkta 1640 m., o Daukantas tvirtina, jog lietuviai ėmę bėgti į Kuršą ir iš ten plaukti laivais į Tobago salą apie 1688 m., kada Kuršo kolonija jau baigė sklaidytis.

Ir su New Yorko atsiradimu žinios nesutampa. New Yorko pradžia siekia jau 1609 metus, kada čia ėmė kurtis olandai. 1624 m. olandai įsikėlė į Manhattano salą, 1625 m. olandų bendrovė ją nupirko iš indėnų už 60 gilderų (apie 24 dol.!) ir pasistatydino tvirtovę, pavadintą Amsterdamo Fortu. Bet į tą salą reiškė pretenzijų ir anglai, tvirtinę, jog jie pirmiau ją atradę. 1653 m. tarp Anglijos ir Olandijos kilo karas ir olandai apsaugai nuo anglų skersai salą pastatė stiprų pylimą —Waal. Iš čia ir dabartinės garsios biznio gatvės pavadinimas — Wall Street. Olandų kolonija, įsikūrusi pietiniame Manhattano salos pakraštyje, pasivadino Naujuoju Amsterdamu. 1664 m. Anglijos karalius Karolis II visą olandų valdomą teritoriją pavedė valdyti savo broliui, Jorko ir Albany kunigaikščiui Jokūbui, kuris tų žemių gubernatorium paskyrė pulkininką Ričardą Nicollsą ir jam įsakė tą kraštą užimti. Bet gubernatorius su olandais susitaręs geruoju ir Naujasis Amsterdamas pavadintas Jorko kunigaikščio garbei Naujuoju Jorku — New York. Taigi, lietuviai iš Tobago salos New Yorkan tegalėjo patekti XVII a. gale, kai Kuršo kolonija Tobago saloje baigė nykti, atseit, jie dar prieš įsikuriant olandams Manhattane, negalėjo steigti savo "Aušros".

Iš olandų laikotarpio turime vienintėlę tikrą žinią apie vieną su Lietuva susijusį asmenį. Naujojo Amsterdamo, dabartinio New Yorko, olandų kolonijos vadai, norėdami gauti lotynų kalbos mokytoją, kreipėsi į Vakarų Indijos Bendrovę Amsterdame, kad ji surastų ir pasamdytų jiems tokį mokytoją. Ir 1659 m. balandžio 25 d. bendrovė pranešė paskutiniajam Naujojo Amsterdamo gubernatoriui Petrui Stuyvesantui, kad lotyniškai mokyklai suradusi ir už 500 florenų metams nusamdžiusi vedėją Aleksandrą Karolį Curtijų, seniau buvusį profesorių Lietuvoje. Šis Curtijus dvejus metus sėkmingai vadovavo tai mokyklai (nuo 1659 m. liepos 4 d. iki 1661 metų vasaros). Be to, jis buvo vienas iš pirmųjų olandų kolonijos gydytojų Naujajame Amsterdame, kuriame tuo laiku buvę apie 1500 gyv. Po poros metų dėl nesutarimų su kolonijos vadovais, Curtijus grįžo Europon ir 1661 m. lapkričio 27 d. randame jį įsirašiusį Leydeno Universitete Olandijoje kaip "Carolus Alexandrus Curtius, Nobilis Lituanus, Juris et Medicinae Candidatus". (*K. R. Jurgė-*

la, Lietuvis pirmasis mokytojas New Yorke. — Amerika 1940.V.17; *A. Simutis,* Dr. Alexander Carolus Curtius — pirmasis lietuvis gydytojas Amerikoje — Lietuvių Gydytojų Biuletenis, V, 1962, psl. 24-28 ir VI, psl. 10-11; Lietuvių Enciklopedija, XIII, 1958, psl. 433).

Lietuvių Enciklopedijoje minimas dar kažin koks Florijonas *Crusius,* arijonas, kuris su tėvais atvykęs iš Vakarų Europos į Mažąją Lietuvą, mokęsis Tilžėje, vėliau Plungėje, studijavęs senovės kalbas, filosofiją, mediciną Karaliaučiaus Universitete, 1614 metais persikėlęs į Linzo universitetą Austrijoje, kur tęsęs medicinos mokslus, 1616 stojęs į Strassburgo universitetą, kur įsirašęs kaip *Samogita Lituanus,* po to Rastenburge buvęs Zellerio naminis gydytojas, 1623 įstojęs į Wittenbergo universitetą, o paskui išvykęs į Ameriką, kur New Yorke įkūręs bene pirmąją ten mokyklą (Lietuvių Enciklopedija, IV, 1954, psl. 119). Ar čia turima reikalo su tuo pačiu asmeniu, ar duomenys apie du asmenis supainioti, tuo tarpu neišaiškinta.

Nuo to laiko iki pat XVIII a. pabaigos neturime jokių žinių apie Amerikoje gyvenusius lietuvius. Tik to amžiaus gale čia pasirodė iš Lietuvos visa eilė emigrantų, iš kurių patys žymiausi buvo Tadas Kosciuška ir Feliksas Miklaševičius. 1776 metais paskelbus Amerikos nepriklausomybę, Tadas Kosciuška atvyko Amerikon ir 1776-1783 m. savanoriu dalyvavo nepriklausomybės kovose. Čia jis ypačiai pasižymėje Rhode Islando, Yorktowno ir Saratogos kautynėse, prisidėjo prie visos eilės tvirtovių statybos ir t.t. Už pasižymėjimą kovose Jurgis Vašingtonas pakėlė jį į artilerijos pulkininkus ir pasiskyrė savo adjutantu. 1783 m. T. Kosčiuška paaukštintas į brigados generolus. 1784 m. grįžo į Lietuvą. Antrą kartą Amerikoje lankėsi 1797 m. ir kurį laiką gyveno Philadelfijoje (*K. Avič.,* Kosciuška, Tadas Andrius. — Lietuvių Enciklopedija, XII, 1957, psl. 471-474).

Antras atvykėlis iš Lietuvos buvo Feliksas Miklaševičius, Baro konfederacijos karo su rusais dalyvis, pabėgęs iš Lietuvos kurį laiką gyveno Prancūzijoje, o prieš 1782 atvyko į Ameriką, apsigyveno Bostone, kur įsigijo ginkluotą laivą "Scotch Trick" ir kovojo su anglais. 1783 m. nusipirko didesnį laivą, kurį pavadino "Prince Radziwil" vardu, savo globėjui Vilniaus vaivadai Karoliui Radvilui pagerbti (*V. Trp.,* Mik laševičius, Feliksas. — Lietuvių Enciklopedija, XVIII, 1959, psl. 425).

Antrosios XIX a. pusės emigracija

Tikroji lietuvių emigracija į JAV prasidėjo gana vėlai: Viena iš svarbiausių emigraciją

Karolis Aleksandras Curtius ir jo įsirašymas į Leydeno universitetą 1661 m. Jis yra pirmasis lietuvis gyvenęs Amerikoje, New Yorke.

stabdančių veiksnių buvo baudžiava. Lietuviai, daugumoje būdami žemdirbiai, baudžiavos metu buvo pririšti prie dvaro ir niekas negalėjo pasitraukti nuo žemės darbo. Tik baudžiavą panaikinus susidarė galimumas valstiečiams emigruoti. Ypačiai neturtas ir skurdas vertė juos ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų. Bežemiai ir mažažemiai, negalėdami išmaitinti savo šeimos, ėmė dairytis darbo kitur. Pramonė, prekyba ir amatai rusų valdomoje Lietuvoje buvo silpni. Ir visa tat buvo svetimtaučių rankose. Lietuviams beveik nebuvo įmanoma susirasti darbo savame krašte, todėl, užgirdę apie geras gyvenimo sąlygas Amerikoje, stengėsi kokiu nors būdu ten patekti. Tačiau ir daugiau žemės turį valstiečiai nelengvai vertėsi, nes žemės ūkio lygis buvo žemas. Rusų valdžia nesirūpino žemės ūkio kėlimu ar paskolų davimu ūkininkams. Tatai vertė ir ūkininkus emigruoti, ypač kai ūkiai besidalijant broliams susmulkėdavo. Gerokai apsunkindavo ūkį ir dalies išmokėjimas ištekančioms seserims. Jaunuomenę, be to labai baugindavo ilga ir sunki tarnyba rusų kariuomenėje, todėl jauni vyrukai, tarp 18-21 metų amžiaus, sprukdavo Amerikon, kad tik išsisuktų

iš kariuomenės. Pagaliau dalis lietuvių turėjo pasitraukti iš savo krašto dėl tautinės veiklos.

Tikrų duomenų apie pirmuosius lietuvių emigrantus turime nuo 1853 metų, kada čion atvyko buvęs klierikas Petras Svotelis, kilęs iš Marijampolės aps. Daugiau lietuvių atsirado po nepavykusio 1863 metų sukilimo. Žymiausias iš tokių emigrantų buvo kun. Andrius Strupinskas (gimęs 1829.II.4 Suvalkijoje — miręs 1892.XI. 24 Gilberton, Pa.). Jis 1863 metais įsivėlė į sukilimą (buvo sukilėlių kapelionu), todėl 1866 metais buvo priverstas išvykti Amerikon, kur pradžioje gyveno viename vienuolyne West Chesteryje, netoli New Yorko, o vėliau, susitelkus didesniam lietuvių skaičiui Pensilvanijos kasyklų rajonuose, aprūpindavo Mt. Carmelio, Shamokino ir Shenandoah lietuvių dvasinius reikalus, o nuo 1872 buvo paskirtas lietuvių ir lenkų klebonu Shenandoah (Lietuvių Enciklopedija, XXIX, 1963, psl. 57-58), kur 1874 m. pastatė pirmą lietuvišką bažnyčią Amerikoje.

Masinės lietuvių valstiečių emigracijos pradžia laikomi 1868 metai, kada Lietuvoje dėl šlapymečio (1867 m.) ir sausrų (1868 m. vasarą) buvo kilęs badas. Daugiausia tuo metu lietuvių, kaip tvirtina kun. J. Žilinskas - Žilius (*Jr. Jonas*), atvyko Amerikon iš Marijampolės ir Vilkaviškio apskričių (*Jr. Jonas,* Lietuviai Amerikoj. Plymout, Pa. 1899, psl. 14). Kelionė Amerikon buvo sunki ir labai ilga. Garlaivių tuo metu būta dar nedaug, todėl dažniausiai plaukta būriniais laivais. Kelionė iš Hamburgo uosto iki New Yorko užtrukdavo nuo trijų iki šešių mėnesių. Valgis buvęs prastas, todėl daugelis kelionės metu labai nusilpdavo. Pasitaikydavo ir mirimų (*Jr. Jonas,* Lietuviai Amerikoj, psl. 14-15).

Išeivių kūrimosi vargai

Lietuviai, atvykę Amerikon, išlipdavo New Yorko uoste. Čia ir prasidėdavo darbo gavimo vargai. Įsikūrimas buvo sunkus, nes iš pradžių neturėta nei pažįstamų, kurie būtų galėję padėti, nemokėta ir anglų kalbos. Tik kartais per Lietuvos žydus ar per lenkus pavykdavo susirasti šiokio tokio darbo. Šiaip agentai dažniausiai veždavosi naujai atvykusius arba į ūkius, arba prie geležinkelio tiesimo darbų, kurie tuo metu buvo vykdomi Pensilvanijoje, tarp Shamokino - Trevertono ir tarp Danvillės - Wilkes-Barre. Netrukus nemažas lietuvių skaičius susispietė vidurinės Pensilvanijos anglies kasyklose, kur uždarbis buvo gana geras (*Jr. Jonas,* Lietuviai Amerikoj, psl. 15). Daug lietuvių buvo susitelkę Shamokine, kurį lietuviai vadindavo Šamukai, Mount-Carmel ("Maunt Karmiai"), Shenandoah ("Šenadoris), Mahanoy City ("Mahanojus"), Minersville ("Mainersvilė"), Wilkes-Barre ("Vilksbariai"), Pittstone, Scrantone ("Screntai"), ir kitur. Čia ilgą laiką yra buvęs pats gyviausias lietuvių veiklos centras. Po to lietuviai ėmė sklisti po Ameriką ir kurtis miestuose, kur jie dirbo siuvyklose, cukraus fabrikuose ir kitokiose dirbtuvėse. Pagaliau ir patys pradėjo verstis prekyba bei amatais. Nemaža lietuvių apsigyveno New Yorke, Philadelphijoje, Baltimorėje, Naujoje Anglijoje, Pittsburghe, Clevelande, Chicagoje, o paskui jau pabiro ir tolimesnėse JAV vietovėse. Ligi 1899 m. amerikinės įstaigos nevedė imigrantų statistikos, todėl neturime tikslių žinių, kiek lietuvių per tuos du dešimtmečius pateko į Ameriką. Kun. Antanas Milukas teigia, kad 1884 m. pradžioje yra buvę tik 15,000 lietuvių (*A. Milukas,* Spaudos laisvės ir Amer. liet. organizuotės sukaktuvės. Antra laida. Philadelphia, Pa. 1930, psl. 497). Mūsų pirmasis Amerikos lietuvių imigracijos istorikas kun. Jonas Žilinskas-Žilius (vėliau Klaipėdos krašto gubernatorius) jau minėtoje 1899 m. Plymouthe, Pa. išleistoje knygoje "Lietuviai Amerikoje" nurodo, kad iki 1898 metų lietuvių Amerikoje būta apie 50.000. Daugumas jų buvo paprasti darbininkai, daugumas beraščių, o šviesuolius buvę galima gana lengvai suskaičiuoti — tai keletas kunigų, vienas kitas mokytojas ir būrelis daugiau ar mažiau apsišvietusių žmonių.

Lietuvių organizavimosi pradžia

Kol tvarkytasi su darbais ir bent kiek pastoviau apsistota, nebuvo kada spiestis į organizacijas. Pačioje pradžioje glaustasi prie lenkų parapijų, kurios čia ėmė ankstėliau kurtis. Ir pirmieji lietuviai kunigai (kun. Andrius Strupinskas, Petras Končius, Juozas Juškevičius, Vladislovas Dembskis, Mykolas Pėža ir kiti) pradžioje dirbo lenkų parapijose. Kai kurie iš jų lenkams pastatė ir bažnyčių, didele dalimi lietuvių sudėtais pinigais. Netrukus lietuviai ėmė rūpintis savomis bažnyčiomis ir stengėsi atsiskirti nuo lenkų. Tačiau lenkai, prisimindami senuosius unijinius laikus, nenorėjo išleisti lietuvių iš savo įtakos ir to meto lenkų kunigai iš sakyklų skelbė, jog jiems greičiau ant delno plaukai imsią želti, negu jie leisią lietuviams atsiskirti nuo lenkų ir kurti savas atskiras parapijas (*prof. F. Kemėšis,* Ideologinės kovos lietuviškoje Šiaurės Amerikos išeivijoje. — Židinys, 1938, nr. 7, psl. 28). Ir tik atkaklia kova, kai kada net fizine jėga, lietuviams pavyko atsipalaiduoti nuo lenkų parapijų, įrodyti airių vyskupams savo skirtingą nuo lenkų kilmę ir kurtis savas lietuviškas parapijas. Ir 1874 m. Shenandoah, Pa., pastatyta pirmoji lietuvių bažny-

čia. Netrukus atsirado lietuviškų parapijų šiose vietovėse: 1885 m. Pittstone, Pa., 1886 — Mahanoy City, 1887 — Hazletone, 1888 — Brooklyne, 1889 — Plymouthe ir Baltimorėje, 1893 — Philadelphijoje ir t.t.

Pačioje pradžioje lietuvių išeivija nebuvo suskilusi į ideologines grupes. Daugumas ateivių buvo kilę iš religingo Lietuvos kaimo, todėl pirmiausia glaustasi prie bažnyčių bei spiestasi į visokias šventųjų vardais pavadintas savišalpines organizacijas. Čia newyorkiečių pasididžiavimui turiu priminti, kad pati pirmoji grynai lietuviška organizacija Amerikoje įkurta 1875 metais sausio 1 d. New Yorke. Tai Šv. Kazimiero draugija. Steigėjų tarpe yra buvę siuvėjų, barzdaskučių, šiaip darbininkų ir barzdočių lietuvių. Vienas iš tos draugijos kūrėjų buvo cukraus fabriko darbininkas J. Vaišnys, turėjęs ilgiausią iš visų lietuvių barzdą — iki juostos. Kartą pasitaikę, kad draugijos broliai, betuštindami alaus statinaitę, mėginę jį už barzdos nusitvėrę permesti per petį, kad parodytų, kaip velnias žydą neša... (*A. Milukas*, Spaudos laisvės etc., psl. 465). 1886 m. Brooklyne (Williamsburge) įsteigta Šv. Juozapo draugija, kurios įstatai buvo šiaip pavadinti: "Užstanowyimai Prowu Lietuwyszkos Taworczystes Broliszkos Pamaczes po wardu szw. Juozapo, Apiekuno Panos Marijos, Patrono musu ligos ir smerties. Uždetos Williamsburge, 1886. Drukarne "Wienibes Lietuwniku" J. Pauksztio Plymouth, Pa." Tačiau dar pasitaikydavo draugijų įstatų, vadinamų konstitucijomis, atspausdintų lenkiškai ir lietuviškai. Tokių draugijų tiksluose būdavo pažymima, "kad narodas lietuvyszkas ir lenkiszkas . . . galetu susyryszt mazgu broliszkos meiles" (pvz. Šv. Jurgio Draugystė Shamokine, Pa., įsteigta 1889 m.).

XIX amž. pabaigoje, atsiradus daugiau lietuviškos šviesuomenės, ir lietuvybė pamažu ėmė stiprėti. Ėmė kurtis draugijos, pasivadinusios vardais didžiųjų Lietuvos kunigaikščių ar iškilių tautos vyrų, pavyzdžiui: 1885 m. Nanticoke, Pa. įsikūrė Gvardija karaliaus Vladislovo Jogailos, 1889 m. Shenandoah, Pa. D. L. K. Algirdo d-ja, 1891 m. Čikagoje Gedimino d-ja (Čikagą 1894 m. pasekė Brooklynas, N. Y. ir Waterbury, Conn.), 1892 m. Bostone Vytauto draugija (po to to paties vardo draugijų pasirodo 1894 m. Pitsburge, Čikagoje ir 1898 m. Brooklyne), 1893 m. Plymouthe, Pa. Valančiaus d-ja (1896 m. ir Čikagoje), 1897 m. Čikagoje Simano Daukanto d-ja ir 1897 m. Simano Daukanto klubas Mahanoy City, Pa., 1898 m. Baltimorėje Kęstučio d-ja ir t.t.

Padidėjus šviesuolių skaičiui, deja, įsiliepsnojo ir tarpusavio nesantaika. Čia ypačiai audrą sukėlė 1884 m. Amerikon atvykęs Jonas Šliūpas, kuris netrukus ėmė grumtis su kunigais. 1886 m. įsisteigia Amerikos Lietuvių Susivienijimas, bet dėl nesantarvės 1901 m. suskyla į du susivienijimus: Susivienijimą Visų Lietuvninkų Amerikoje ir Susivienijimą Katalikiškų Lietuviškų Draugysčių Amerikoje. Buriasi draugėn laisvamaniai, socialistai, katalikai ir tautininkai. Organizacijos jau nebegali apsieiti be savo spaudos, kur galėtų skelbti savo nusistatymą.

WIENIBE LIETUWNIKU

Nr. 1 Miatas 1

Pirmieji Amerikos lietuvių spaudiniai

Pirmuoju spaudiniu Amerikoje laikomas kun. Andriaus Strupinsko parašyta giesmė — "Wieszpaties sawo szaukiuosi", kur nusiskundžiama savo vargais ir piktais priešų darbais. Lapelis išspausdintas "Amerykoje miesto Shenandoah Parafijoj Lietuwiszkoje Diena 30 Kwietniaus (balandžio) Miatuose 1874". Galimas daiktas, kad ta giesmė buvo išspausdinta Mykolo Tvarausko 1874 m. Shamokine įrengtone spaustuvėlėje. Tas pats M. Tvarauskas, prieš 1863 m. sukilimą buvęs mokytojas Užnemunėje, įsivėlęs į sukilimą, rusų peršautas pabėgęs į Mažąją Lietuvą ir iš ten atvykęs Amerikon, savo spaustuvėlėje 1875 m. išspausdino atsišaukimą "Mieli Brolej", kur kvietė užsisakyti jo paruoštą lietuvių-anglų kalbų žodyną — "Tlumoczius arba Slownikas Angielckaj - Lietuwyszkas ir Lietuwyszkaj-Angielckas". Deja, tas žodynas, lankais pradėtas spausdinti, 1875 m. beveik visas sudegė.

"Lietuwiszka Gazieta" — pirmasis Amerikos lietuvių laikraštis

Persikėlęs į New Yorką, M. Tvarauskas 1879 m. rugpiūčio 16 d. pradėjo leisti pirmą lietuvišką laikraštį Amerikoje — "Lietuwiszka Gazieta, rasztas paszwęstas del Lietuwnįkų Amerikoje". Laikraštį leidžiant jam padėjo New Yorko Šv. Kazimiero draugija, kun. Petras Kon-

čius ir pranciškonas Augustinas Zeytzas. Laikraštis, siekęs lietuvių ir lenkų susiartinimo, nesusilaukė pasisekimo, tesusirado 132 prenumeratorius ir, išleidus 16 numerių, 1880 m. baigė savo dienas. Laikraštėlis buvo menko turinio, kalba — lietuviškai-lenkiškas žargonas. Štai kaip skambėjo atskirų straipsnių antraštės: Pradžia arba paejimas narodo lietuwiszko; Szliubas Jadwygos, Lenku karalienes su Jagela, kunigaikszcziu Lietuwos ir sulanczyjimas Lietuwos su Lenkais ir pan. Mykolas Tvarauskas, dar prieš sustojant laikraščiui, nr. 13 nusiskundžia: "... norejau priesz swieta parodyti, jog yra lietuwiszka tauta, bet lietuwiai atszale miega. Kiti trauksiasi į draugystes, eina turtingyn ir akylyn, musu lietuwiai bega vienas nuo kito, eina į karcziama ar kortas musza, o knygu skaityti jiems nera laiko"...

Ir šenadoriškis M. J. A. (nr. 9) skundžiasi: '... yra tokiu jautuku, kurie sako: 'kam man tie laikraszcziai? ... kad skaitytum laikrasztį, tu paikas gudrinczіau, tuojau stotum kitokiu, isznyktu tie tawo klydnus sapnai iš galvos ir ta gazieta izsgydytu tawo pusiau įpuwusia iszminti".

Mykolas Tvarauskas, kad ir susilaukęs nesėkmės su pirmuoju lietuvišku laikraščiu Amerikoje, išėjusiu ketveriais metais anksčiau už "Aušrą", New Yorke vėl įsitaisė spaustuvėlę ir joje spausdino sapnininkus ir kitokias menko turinio, bet žmonių noriai skaitomas knygeles, pvz.: 1880 m. pabaigoje išleido plačiai pirmųjų ateivių ir Lietuvoje skaitomą knygelę "Praractwos Michaldos Karalienes karalienes isz Sabbos", 1883 m. — "Morfeuszas arba Iszguldymas Sapnu", tais pačiais metais — "Istorija Ali-Babos ir Keturiasdeszimczio Razbajniku" (M. Tvarausko vertimas iš lenkų kalbos), 1884 m. — "Pakalne Juozapato arba Sudas paskutinis. Parasze kun. Feliksa Gondek. Del pažytko ir zabovos dwasiszkos kataliku Lietuwniku ant lietuwiszkos kalbos piardejo ir padaugino Mikolas Twarauckas New Yorke". Visų tų jo leidinių kalba buvo baisi. Štai maža ištraukėlė iš tos knygos: "Atydengiau czionaj tyktaj maža kajpo szeszeli pawiajkslo tu muku kurios bezbažnus da czionaj giwiananczius ant svieto muczis. Norecze ale wysa pawiajksla stowinczіu po kajrej Sudžios atidengt. Sakau: norecze bet ne asz, nej tu mielas skajttitojau, nej kitas smertelnas žmogus neiszgaly parodit nors szeszeli to abrozo, tos zgrajos gadnu giviantoju piaklos sulanczitu in wiena draugistia. Wienog norint duot nors szioki toki pažinima paie ta baisu stona tos piakliszkos draugistes, pryduosiu tau czionaj pora žodžiu, kurius girdejau no wieno pakielawingo, kada jisaj budamas Tulone mate apsuditus ant smerties" (citata iš *A. Miluko,* Spaudos laisvės etc., psl. 447).

"Unija" — antras lietuvių laikraštis

M. Tvarauskas, kad ir būdamas lietuvis, rėmė Lenkijos ir Lietuvos unijos mintį. Todėl jis sumanė leisti New Yorke naują lenkiškai-lietuvišką laikraštį — "Uniją". Paskelbus atsišaukimą ir neatsiradus lenkų prenumeratorių, laikraštis imta spausdinti tik lietuviškai. Laikraščio redaguoti pasikvietė 1884 m. gegužės 28 d. Amerikon atvykusį buvusį "Aušros" redaktorių Joną Šliūpą. Ir 1884 m. spalio 26 d. išėjo pirmas "Unijos" numeris. Laikraštukas buvo 4 puslapių ir išeidavo šeštadieniais. Turėta arti 300 prenumeratorių. J. Šliūpas pasikvietė visą eilę bendradarbių iš Europos, pvz.: J. Adomaitį, M. Davainį-Sivestravičių, A. Fromą, M. Jankų, L. Malinauskaitę, J. Spudulį, Roką Šliūpą ir kt. J. Šliūpas ėmė spausdinti "Uniją" grynesne lietuvių kalba, bet M. Tvarauskas spyrėsi laikytis žmonėms labiau suprantamos kalbos. Be to, J. Šliūpas kartais laikraštyje užkabindavo ir kunigus. Kilus nesutarimams, M. Tvarauskas atleido J. Šliūpą iš redaktoriaus pareigų. "Unija" nustojo ne tik redaktoriaus, bet taip pat rinkėjo, korektoriaus, laikraščio spausdintojo ir ekspeditoriaus, nes J. Šliūpas pats atlikdavo visus tuos darbus. Laikraštis nebeišsilaikė ir 1885 m. balandžio 25 d. sustojo.

"Lietuwiszkasis Balsas"

Išsiskyręs su M. Tvarausku, J. Šliūpas pradėjo galvoti apie savo laikraščio leidimą. Tuo metu Brooklyne ir New Yorke jau buvo prasiskverbusių siuvimo rangovų ir kitokių prekijų, kuriuos J. Šliūpas sutelkė bendrovėn, pavadinton "Tėvynės Mylėtojų Draugija". Vieni tos draugijo nariai nupirko spausdinamąją mašiną, kiti sumetė pinigų laikraščiui leisti. Ir 1885 m. liepos 2 d. išėjo pirmas numeris "Lietuwiszkojo Balso". J. Šliūpas buvo ne tik redaktorius, bet, kaip ir "Unijoje", taip pat ir rinkėjas, spausdintojas ir ekspeditorius. 1885 m. laikraštis ėjo kas savaitę (išėjo 13 numerių), 1886 m. — du kartus per mėnesį (24 numeriai), 1887 m. — tris kartus per mėnesį mažos knygutės pavidalo (25 numeriai), 1888 m. tris sykius per mėnesį ir 1889 m. — tepasirodė 4 numeriai. Pirmaisiais metais turėta net 500 prenumeratorių, bet 1886 m. atsiradus "Wienibei Lietuwniku" ir kilus aštriai polemikai tarp abiejų laikraščių, paliko tik apie 100 skaitytojų. J. Šliūpas čia nebeįstengė ištverti, todėl laikraštį perkėlė į Shenandoah, Pa. Bet čia 1889 vasario 26 d. "Lietuwiszkasis Balsas" ir baigė savo dienas, iš viso išleidęs 96 nume-

rius. Apskritai, laikraštis buvo patriotinės dvasios. Nors daugiausia vietos skirta Amerikos lietuvių gyvenimui, bet spausdinta nemaža straipsnių ir aktualiais Lietuvos reikalais. Prasikišdavo ir prieštikybinė tendencija. Kalba buvo gerokai apvalyta. Bendradarbių tarpe turėta: J. Adomaitis-Šernas, J. A. Andziulaitis-Kalnėnas, P. Arminas, J. Beržanskis, M. Davainis-Silvestravičius, M. Jankus, J. Kaupas, A. Krišč iukaitis-Aižbė, J. Mačys-Kėkštas, L. Malinauskaitė-Šliūpienė, P. Mašiotas, P. Mikolainis, P. Rdzvickas, R. Šliūpas, St. Šliūpas, kun. J. Užupis, P. Vileišis, A. Vilkutaitis, J. A. Vištalius ir kt. Didelė jų dalis bendradarbiavo anksčiau "Aušroje", vėliau "Varpe". Lietuwiszkasis Balsas" yra išleidęs ir knygų, pvz.: Patkulis, 5 veiksmų politinė tragedija, pagal K. Gutzkovo veikalą parašė J. Šliūpas, 1887; Litwini į Polacy (parašė J. Šliūpas), 1887; Istorija Lietuvos, parašyta K. Skirmuntaitės, versta lietuvių kalbon P. Nerio (P. Vileišio), 1887; Margumynai, pasiskaitymų knygelė, parašė V. Bevardis, 1888; Lietuwiszkieje Rasztai ir raszytojai, parašė J. Šliūpas, išsp. 1889 Tilžėje ir kt.

"Wienibe Lietuwniku"

Du Plymouth o lietuviai verslininkai — vilkaviškietis Juozas Paukštys, valgomųjų produktų krautuvės savininkas, ir punskietis Antanas Pajaujis, kuris viename namo kambaryje laikė smuklę, o kitame — bankelį, sugalvojo daugiausia biznio reikalams leisti laikraštį. Ir 1886 m. vasario 10 d. Plymouthe pasirodė savaitraštis "Wienibe Lietuwniku, leonastis Juozapo Paukszczio ir Antano Pajaujo". Redaktorium pasikvietė Domininką T. Bočkauską, lenkų mokyklos mokytoją Buffalo, N. Y., kuris, atvykęs į Shenandoah, vargoninkavo pas lenkų kunigą A. Lenarkevičių ir rašė bei taisė jam lietuviškus pamokslus. Laikraštis buvo didelio formato, bet apie 10 proc. skirta lietuvių verslininkų skelbimams. 'Wienibės Lietuwnikų" tikslas buvo lyginti nesusipratimus tarp lenkų ir lietuvių. Prakalboje į 'mielus brolius lietuvnikus" šiaip rašoma:

"Wienibe, zgada, meile artymo ir tikras giwenimas katalikiskas; otaj garsas muso, ir to misli gazieta vardu "Wienibe" isz duot myslijem. Ilg j dumojem apie ta naudynga raszta, myslijom yra apie ta, jog daugielis persekiotoju aciras kurie isz pawidumo drebs purwijnu piktybes ir t. to., ba kožnam ira žynoma, jog gieriem darbam welnes žabangas stato ... Ne wiens galuoni pyktybes iszwiars, o jago brolem lietuwnikam pasydabos muso rasztas "Wienibe" taj ir wysa pekla ne pergales. Szydytoju bus ir tokiu, kurie pasakis, kad žodžej newysaj lietuwiszki, o mias atsakome tiesiok, jog žodžiu nereikalaujem nuo Palanges, ale tejp kajp kalba apie Naumiesti, Garlawa, Kalwaryje, Wylkawyszki ir Wyrbali ... Nemislijem west wajnos su polskom gazietom ba turyme ta iszminti, jog esame kudikejs wienos Motinos "Tewiszkes", o szlektas tas kur in sawa lizda dergie" ... (*A. Milukas,* Spaudos laisvės ir Amer. Liet. organizuotės sukaktuvės, II laida, psl. 503-504).

Kitame straipsnyje "Piarpraszom" J. Paukštys rašo:

"Jagu katras broliczej noresite ing mus gazieta paduot raszta szkadijenti artimuj, taj tiesiok pasakom kad nebus pryimtas. Tejposgi ape kunigielius ir rejkalus bažnitinius musu "Wienibe" nesirupins, ale owszem storawone darys kad sulanczit in wienibe su Bažnicze Szwenta Motina musu. Tegul mus noras, vienam ir ne pasidaboje, mias no aprynkto kialo ne atstosime, ale wysom sylom busime apgintojeis musu prawadniku dwasyszku, o per taj mumys Diewas pabagaslowis ir ta Karaliene Lianku lajkis sawo apieko ..." (*A. Milukas,* 1. c., p. 505).

Antanas Pajaujis dar labiau susirišo su lenkais. 1886 m. nr. 7 jis tarp kita ko rašo: "Kožnas narodas Amerike geidžia, kad užlajkit sawa naradawasti, sawo liežuwi, o labjausia religiją. Čia walnam krajuje niekas mums nedraudžia, galime užičoti walnysta, kuri mums lenku žemej buvo uždrausta ... 'nepadabna dabar budavot bažniczių, ba kožnas gali žinot, kad metai ne po tam, kožnas su centu apsirokawes, o pastatit ir skolos turet kelis desetkus tukstancziu, ne užsimoka. Žmogus Amerike ne yra wietinis, sziandien czia, ryto kažinkur ... Ant raszto ne musu tai reikalas rupintis apie dwasiszkus reikalus, yra ant to Biskupai ... tuoczes nieko mums nereikia, kajp tik mejles tarp broliu lenku, o ateiga Diewo ranko. — Žyczliwas jusu brolis Antanas Pajaujis,iszduotojas "Wienibes Lietuwniku" (*A. Milukas,* l. c., psl. 507-508). Kitiems jo kaimynams punskiečiams pradėjus iš jo lenkiškumo juoktis, Pajaujis nustojo rašinėję ir nuo 1886 m. nr. 16 "Wienibę Lietuwnikų" perdavė J. Paukščiui.

Laikraštį protegavo mišrios lietuvių ir lenkų parapijos Plymouthe kun. A. Varnagiris. Jis bemaž kiekviename 1886 m. "Wienibės Lietuwnikų" numeryje stambiomis raidėmis duodavo savo aprobatą: "No pasyrodimo swietuj gazietos wardu "Wienybe" iki paskutiniam numaruj skajczeu uwožnaj, o radias gražius pamokinimus o nieko prieszyngo wieraj katalikiszkaj duodu apprabata ir noriu idant kožna familija lietuwyszka skajtytu. Kun. A. Warnagiris" (*A. Milukas,* l. c., psl. 517). O toliau apie J.

Šliūpo leidžiamą "Lietuwiszkąjį Balsą" 1886 m. "Wienibes Lietuwninku" nr. 25, pirmame puslapyje stambiomis raidėmis paskelbta: "Szlupo Jono gazietos po wardu 'Lietuwiszkasis Balsas' pagal mokslo Teologu ir Katalikiszkos Bažnyczios skajtit newale, kajpo raszto prieszingo geriems zwyczajems o taipos-gi Bažniczej. Kun. A. Warnagiris" (*S. Michelsonas,* Lietuvių išeivija Amerikoje. South Boston, 1961, psl. 188).

Ir prasidėjo pikta polemika, kur nesivaržyta su žodžių parinkimu. Tame pačiame "Wienibes Lietuwninku" numeryje duotas įžanginiu straipsnis "Persergėjimas": "Broliai, jeigu turite sveiką razumą ir esate tikrais sunumis Bažnyczios Katalikiszkos, ne klausykite to be-Dievio, kuris yra išskirtas iš draugystės žmogiškos. Rengia sutartį, kad lietuwninku mažatikių duszias welniui prispasabyt, o jų kruwinais pinigais savo kiszenius pripildyt... Mūsų pavidnasczia yra jus perserget, kad nesiduotumet insikwinkliot szetoniszkui siuntiniui, ka ardo paretką ir spakainasti tarp brolių lietuvninkų. Kerszija ant kun. Warnagirio ir nori apskelbti priesz wisą swietą... Paskutiniam savo draiskale raszo, kad iš Philadelphijos, Waturbury'o ir kitu vietu nori prie jo kaimenes prisiraszyt. Nevierykit! tai yra melas... Kas tai yra per dalykas, kad nekurie prie to perkuno prisisege. Teisybe nedaug... o ir žinote katrie? O tai tie, ka prieme nuo jo ta dwasia pikta. Paklauskite tokio sebro ar jis eina kada in baznyczia (ba in spawiedni tai ne)... Jus, ka mažu katras rengetes ant 15 d. piuczio važiuot in Szenadori ant Wytauto Sorkiaus, važiuokit welyk atlikt spawiedni, ba dabar jubilieuszai užstojo, glauskites in draugyste Diewo... o ne in draugyste szetono... Jųs skaitytojai to katalikiszko raszto "Wienibes", kurios jau waisiu pažinote, nesiduokite pasigaut ant meszkeres" (*A. Milukas,* l. c., psl. 538-539).

Aiškus dalykas, J. Šliūpas neliko skolingas. Ir jo rašymo tonas tolygus. Atsakydamas kun. A. Varnagiriui į jo puolimus, J. Šliūpas "Lietuwiszkajame Balse" rašė: "Argi kunige misliji lietuvninkus rasiąs taip kvailais ir tikiesi, kad lietuvninkams prisiųlysi tą niekam netinkamą skerslietuvišką Paukščio raštpalaikį, tą sušmeižtą paklodę. Ar pažysti jos rėdytoją Tamašaucką, kurio niekas negalėtų prilyginti prie žmogaus" (*A. Milukas,* l. c., psl. 540).

Toliau J. Šliūpas, rašydamas apie jo sukurto Susivienijimo suvažiavimą Shenandoah, taip gelia savo priešininkams: "Tokie kaip Paukštys mažai ką stengs nors kn. Varnagiris jam lizdą veja... Ak tos kiaulės Plymouth'e tai tik durnos: ką mato žmonės daro, tai ir jie lyg bezdžionkos; aš jų norėčiau paklausti, kiek yra lietuviškų nacijų, ir kiek Susivienijimų reikia, ale ką tu su kuiliu, tuojau mane putomis apdrėbtų, taip kaip nevieną brolį jau apdrėbė Naujorke ir Šenadoryje, o vis tai daro per savo aklybę neva su Dievo žodžiu, nors peržiūrėjęs visą tą kiaulių didybę rastum po šimtą velnių... Kas vieną nedėlią "Ojczyznoje" išeina, tai Paukštys su savo šeimyna prakaitą liedamas kitą nedėlią išguldo į lietuvišką kalbą, nors tai ir blogai sekasi per tai, kad pats Paukštys mažai ką išmano, o darbininkai jo pusalkani ir blogai apmokami — nesiukvatija draugauties su kuiliaženčiais" ... (*A. Milukas,* l. c., psl. 544).

Netrukus Amerikos lietuvių išeivių tarpe atsiranda abiejų grupių žmonėms įvairiausių pravardžiavimų: katalikai vadinami kryžiokais, šetono veislės ilgaskverniais, penėtais bedieviais ir dar kitais čia viešumoje vengtinais vartoti epitetais. Priešingoji pusė gavo ilgai išlikusį šliūptarnio, bedūšio, bedievio vardą, o pats J. Šliūpas būdavo vadinamas antikristu, baisiuoju barzdočium ir kitaip. Polemika laikraščiuose tikrai yra buvusi labai žemo lygio, vulgari.

Pradžioje "Wienibe Lietuwninkų", daugiausia prirašoma paties redaktoriaus D. T. Bočkausko, buvo menka, duota daug vertimų iš lenkų kalbos, įvesta pašaipinis Taradaikos skyrelis, kur nedaug tebuvo humoro. Bendradarbių turėta labai maža, daugiausia keletas kunigų. Lietuvybės klausimas dar visai nekeltas. Tik atvykus Amerikon didžiam lietuvių patriotui kun. Aleksandrui Burbai, jo iniciatyva į redaktorius įsodintas Juozas Andziulaitis, ankstyvesnis Aušros tvarkytojas. J. Andziulaitis, 1890 m. perėmęs "Wienibes Lietuwninkų" redagavimą, davė jai lietuvišką kryptį ir laikraščio tikslu paskelbė "nors krisleliu prisidėti platinti lietuvišką dvasią ir apšvietimą iš miego bundančią lietuvių tarpe". Laikraštis pradėtas spausdinti mažesnio formato, 16 puslapių, žargonas pakeistas gryna nemuniečių lietuvių kalba, turinys pagerėjo. Nors laikraštis savo lygiu gerokai pakilo, bet prenumeratorių skaičius krito, nes daugeliui skaitytojų kalba nebuvo suprantama, kai ji buvo apvalyta nuo visokių zgadų, sulančijimų, spiekų ir t.t. Atėjus naujiems redaktoriams, "Wienibe Lietuwninkų" keisdavo savo kryptį. Nuo 1895 metų ji visai pasuko į kairę, kai ją redagavo Jonas Kaunas, Petras Mikolainis, Jonas Mačys, Juozas O. Širvydas ir Juozas Baltrušaitis. "Wienibes Lietuwnikų" redaktoriais yra buvę šie asmenys: pradžioje D. T. Bočkauskas, 1888-1889 m. A. Turskis, 1890 - 1892 — J. Andziulaitis, 1892-1893 — A. Milukas, 1893-1895 — J. Ališius, 1895-1897 — J. Kaunas, 1897-1900 ir 1902-1903 — P. Mikolainis, 1901-1902 — J. Ma-

IŠ METRAŠČIO APIE STEPONO BATORO ŽYGĮ PRIEŠ PSKOVĄ

ALGIRDAS BUDRECKIS

Ivanas Žiaurusis 1558 metais pradėjo karą prieš Livonijos ordiną, norėdamas išplėsti savo valstybę iki Baltijos. Pradžioje jam sekėsi. Tačiau, kai Švedija ir Lietuvos kunigaikštija atėjo ordinui į pagalbą, maskolių antplūdis nustojo savo veržlumo. Livonijos karas tapo ilgamete, be sprendimų, alinančia kova. Jo paskutiniai etapai iššaukė prieš Maskoliją galingą Švedijos, Danijos, Lenkijos-Lietuvos ir Vengrijos koaliciją. Karui su Maskva vadovavo energingas karalius ir D L Kunigaikštis Steponas Batoras. Po 1578 m. Maskolija neteko sričių, kurias ji anksčiau buvo užkariavus. 1581 m. vengras Steponas Batoras užpuolė pačią Maskvos žemę. Lenkų, lietuvių bei vengrų kareiviai, vokiečių algininkams talkininkaujant, žygiavo prieš Pskovą, maskolių tvirtovę šiaurės vakaruose. Po ilgo apgulimo ir didelių pastangų paimti tvirtovę, DLK Steponas Batoras buvo priverstas pasitraukti. Atkakli Pskovo gynyba ir Batoro nepajėgumas užimti miestą sužlugdė lietuvių kariuomenės moralę.

Povest o prichoždenij Stefana Batorija na grad Pskov buvo parašytas epikos pavidale 16-tojo amžiaus pabaigoje. *Povest* autorius buvo gabus ir eruditiškas anonimas, kuris puikiai valdė savo gadynės tradicinę ir ornamentinę stilistiką. Jo apgulos atpasakojimas yra dramatiškas ir kartu ironiškas. Jo metaforos ir aprašymas gabiai atvaizduoja rusų karių didvyriškumą. Su aštria ironija metraštininkas apibūdino tą Batoro žygį, jo išdidžius karžygius ir vyčius, kurie iš anksto gyrėsi paimsią kunigaikščius Vosylių ir Ivaną Šuiskį, Pskovo gynėjus. Metraštis išduoda autoriaus karštą tautinę aistrą. Rusų kariai esą tikri krikščionys ir didvyriai, o priešai lietuviai — juodi velniai. Metraštis perdeda vienų narsą ir kitų tuščią puikybę. Nežiūrint tokio apibūdinimo, vistiek gaunasi įspūdis, kad lietuviai buvo narsūs ir baisūs kovotojai. Metraščio ištraukomis norima skaitytojui perduoti žvilgsnį į tuometinę lietuvių kariuomenę ir karybą, kaip atrodė amžininkui priešui lietuviui:

Baisūs ir žiaurūs laikai atėjo. Lenkų ir lietuvių karalius Steponas Batoras žengė per rusų žemių sienas su gausiomis jėgomis. Gandas pasiekė Pskovą, kad šis lietuvių karalius jau užpuolė Pskovo žemę ir užėmė Vorončo miestą, šešiasdešimt mylių nuo Pskovo.

Lyg koks besotis pragaras, atidarę žandus apžioti nelaimingąjį, lietuvių karalius ruošėsi su savo pulkais apsupti Pskovą. Karaliaus kariuomenė, it grasinantis ir didelis žaltys, šliaužiantis iš uolos, skubiai judėjo voromis Pskovo link ir grasino rusus patrankomis ir ugnimi. Lietuvių karalius gyrėsi prarysiąs Pskovą. Jis gyrėsi, kad pasotinsiąs visus roplius, gyvates ir kariuomenės skorpionus paimtu grobiu. Šis baisus slibinas puolė Pskovą, norėdamas nuversti jį savo sparnais ir mirtinai įgelti pskoviečius. Jis gyrėsi, kad išplėšiąs Pskovo turtus ir nugabensiąs juos Lietuvon ir kad prarysiąs Pskovo žemę, gyvus belikusius nusitempdamas į lietuvių žemę. Šis slibinas išsipūtė pergalės mintimis.

Tamsūs debesys kilo. Lietuvių kariaunos žy-

čys, 1903-1905, 1907-1912 ir nuo 1921 — J. O. Širvydas, 1905-1907 — J. Baltrušaitis, 1912 - 1913, 1915-1919 — P. Norkus, 1913-1915 — J. Gedminas, J. Baniulis, P. Mikolainis ir t.t. 1921 m. senasis vardas pakeistas į "Vienybę". Tai buvo vienas iš geriausių ano meto Amerikos lietuvių laikraščių. Duota daug žinių iš Lietuvos. Jas teikė nuolatiniai apmokami korespondentai Lietuvoje — M. Davainis - Silvestravičius, V. Šlekys ir kt.

"Wienibe Lietuwnikų" iki 1888 m. išleido 19 knygų, daugiausia vienuolio Zeyco ir Bočkausko vertimų iš lenkų kalbos, pavyzdžiui: Sumyszymas arba Bajme turi dideles akis (1886), Historija apie graže Mageloną (1886), Užsistanowik ant to geraj (1886), Spasabas grejto iszsimokinimo angelskos kalbos (1887), Dajnos Lietuwiszkos isz wisur surynktos (1887), Kalendorius dėl wygados lietuwninku Amerike ant meto 1887 (tai pirmas lietuviškas kalendorius Amerikoje) ir kt.

Atsirado ir knygų parduotuvių. 1887 m. knygomis vertėsi Andrius Tepliušis Pittstone, Pa., Mikas Tvarauskas Brooklyne ir Žaliagiris Baltimorėje.

(Bus daugiau)

Pskovo tvirtovė Stepono Batoro apgulos metu (pagal seną graviūrą). Už Velikaja upės, kairiame kampe senoji kunig. Daumanto pilis.

giavo Dievo apsaugoto miesto kryptimi, pietų link. Jų šešėliai aptemdė Pskovo baltus mūrus. Vienok, ir visa lietuvių šalis negalėtų aptemdyti miesto. Dūmai pradėjo kilti iš priešo stovyklos, kuri buvo vos tris mylias nuo miesto, prie Čerecho upės. Caro karininkai, apžvalgę stovyklą, grįžo, it gaisai, į Pskovą pranešti caro bajorams ir vaivadoms, kad pirmieji lietuvių kariai jau ties Čerecho upe. Caro bajorai ir vaivados liepė skambinti varpais ir įsakė kariams padeginėti gyvenvietes anapus Velikajos upės, neleisti patalpom patekti į priešo rankas. Ir štai, kankinių Froliaus ir Lavro šventadienyje, 7189 metais (1581 m. — autorius) rugpjūčio 18 d. prasidėjo Dievo apsaugoto Pskovo apgula. Lietuvių karžygiai padarė brastą skersai Čerechą ir jų pulkai pasirodė ties miesto vartais. Bajorai ir vaivados padarė išpuolį. Priešas susidūrime pasirodė silpnas, pradėdamas apgulimą pasitraukimu ir nedrįsdamas prieiti prie miesto. Jiems tai buvo blogas ženklas . . .

Penktadienį, rugsėjo 8 d., Skaisčiausios Mergelės gimimo dieną, penktą valandą vakare, lenkų ir lietuvių vaivados, kapitonai, smogikai ir haidukai[1] skubėjo su džiaugsmu ir viltimi pulti Pskovą. Caro bajorai ir vaivados,[2] visi karžygiai ir pskoviečiai stebėjo nuo mūro sienų didelį skaičių pulkų, žygiuojant iš karaliaus stovyklos miesto link su vėliavomis. Haidukai slinko pirmyn į apkasus ir tunelius; rusai suprato, kad jie ruošiasi puolimui pro tvirtovės sienų plyšius. Vaivados įsakė skambinti varpą, kuris buvo miesto sienoje prie Vosyliaus Didžiojo bažnyčios ant kalvos. Suskambėjo pskoviečiams įspėjimas, jog lenkai ir lietuviai pradėjo puolimą. Bajorai ir caro vaivados davė įsakymą atidaryti ugnį į priešo pulkus. Patrankos dundėjo be paliaubos, sunaikindamos daug pulkų ir užmušdavos daug lietuvių ir lenkų. Ir jų lavonai nuklojo žemę. Visvien, priešas žengė link tvirtovės, kovodamas baisiai, drąsiai ir viltingai. Priešas ėjo pirmyn, it didžiulė srovė tekanti į miestą. Priešo kariai atrodė lyg jūros baisios bangos. Aibės jų kardų tviskėjo, it Perkūno žaibai.

Gyvastingos Trejybės sobore dvasininkija pradėjo pamaldas, ašaromis maldaudama Dievo pagalbos. Pskovėnai paliko žmonas ir vaikučius ir nuėjo prie spragų tvirtovės sienose, pasiruošę atremti priešą. Širdyse jie prisiekė Dievui, jog ginsią krikščionių tikėjimą ir mirsią už Pskovo miestą, už namus, už žmonas ir vai-

Pskovo tvirtovės sienos

kus. Niekuomet nepasiduosią. Savo priesaiką jie išlaikė.

Šeštą valandą jie užgirdo triukšmą, lyg galingos perkūnijos ar milžiniškų bangų sukeltą. Ir štai, visa priešo kariuomenė staugdama puolė tvirtovės mūrų spragas, šarvuoti skydais, šautuvais, muškietomis, jietimis bei kitais ginklais. Buvo jie apsidengę, it po stogu. Caro bajorai ir vaivados maldavo Dievo pagalbos, drąsino rusų karžygius kovos šūkiais, ir ėmė kautis su priešais mūruose. Nesuskaitomi Lietuvos kariai puolė tvirtovės sienas, kaip potvynio srautas. Mūsų krikščionys karžygiai, tačiau, tvirtai laikėsi, it žvaigždės danguje, ir neleido priešui užlipti ant sienų. Kilo šauksmai, pabūklų ir šaudyklių šaudymo triukšmas ir abiejų kariuomenių gausių karžygių kovos šūkiai, lyg galinga perkūnija.

Pskoviečių kariuomenė užstojo kelią lietuvių kariuomenei, bet šitie lietuviai karžygiai narsiai lipo į sienų viršų. Priešo patrankos išmušė tokias dideles skyles mūruose, jog net raitija galėjo įjoti pro jas. O prie Mergelės Šydo ir Šerno vartų nebuvo vietelės, saugios nuo priešo patrankų ir šaudyklių. Rusai pradėjo statyti naujas daugiaaugštes atramas patrankom, bet jų nebaigė dėl priešo pabūklų ugnies. Ir tik jų pamatai buvo pastatyti. Štai, jau daugybė priešo karžygių užlipo ant miesto sienų. Daug jų kapitonų ir haidukų su vėliavomis įsiveržė į Mergelės Šydo ir Šerno bokštus, iš kur jie šaudė į mūsų gynėjus. Pirmieji užkopė ant sienos ir tenai laikėsi priešo patyrę kareiviai, plieno šarvais apkaustyti ir geriausiais ginklais aprūpinti. Caro bajorai ir vaivados ir visa pravoslavų kariuomenė narsiai gynėsi ir vis neįsileido priešo į miestą.

Kai šlovingiausias karalius Steponas pamatė, kad jo rinktiniai smogikai jau buvo miesto sienose, kad jo kapitonai ir haidukai iškėlė Lietuvos kariuomenės vėliavas virš Panelės Šydo ir Šerno bokštų ir atidengė ugnį prieš pskovėnus ir rusų patrankas, kad prasiskintų taką į miesto vidų, jis labai nudžiugo. Jis tik laukė tvirtovės paėmimo. Savo vadovietę jis perkėlė arčiau miesto, į Kristaus kankinio Mikitos cerkvę, kuri buvo tik pusė mylios nuo Pskovo sienų.

Palydovai, patarėjai ir mėgiami didikai priėjo prie karaliaus, tardami jam viltingus žodžius:

— Mūsų viešpatie ir valdove, tebūnie jūsų valia. Tamsta esi užkariautojas ir pergalingas Pskovo miesto valdytojas. Šlovė Tamstai. Mes maldaujame Tamstos, suteikti malonės leisti ir mums įžygiuoti į Pskovo tvirtovę, kad ne vien tik Tamstos kapitonai ir haidukai įgytų garbę, Pskovą paėmę.

Kai karalius išgirdo, kaip džiugiai jo ponai ir patarėjai pareiškė norą vykdyti jo sumanymus, džiaugsmas jį sukrėtė. Linksmu veidu ir pakutenta širdimi jis jiems tarė taip, lyg jie būtų jo broliai:

—Na, mūsų draugai, jeigu jūs rodote tokį norą kovoti, tai ir mes eisime su jumis, ir neatsiliksime.

Tačiau jie atsakė:

— O mūsų gaspadoriau, karaliau Stepone! Jūs atliksite savo šlovingą įžengimą į šitą didįjį Pskovo miestą, taip kaip didysis karalius Aleksandras, kad įžengė į Romą.[3] Aleksandro dvariškiai sutiko jį Romoje. Užtat ir mes, Jūsų tarnai, sutiksime Jus Pskove su šlovės giesme. Mes paruošime jums Pskovo grobį. Mes pasitiksime Jus su rusų kaštelionais, kuriuos paimsime į nelaisvę! Ir kaip ypatingai geidžiamą grobį, mes pristatysime du paimtus nelaisvėn bajorus ir vaivadas: pirmą, Pskovo kaštelioną, kunigaikštį Vosylių Šuiskį, ir šlovingą, stiprų, nenugalimą, didį ir drąsų antrąjį kaštelioną, kunigaikštį Ivaną Šuiskį. Mes juos apkaustysime grandinėmis Jūsų akivaizdoje. O Jūs, mūsų gaspadoriau, taip pasielgsite su jais, kaip jiems dera, už jų pasipriešinimą.

Tai išgirdęs, karalius leido jiems žygiuoti į miesto sienas, tardamas:

Mes žinojome, draugai, kad visuomet taip išeidavo, kaip jūs pranašaudavote, ir štai, dabar irgi taip bus. Jūs atsieksite tai, ko jūs norite, nes niekas nepajėgė jums ir jūsų šviesiam protui pasipriešinti.

Ir du tūkstančiai rinktinių smogikų ir karaliaus asmens sargų prisidėjo Šerno bokšto puolimui. O šis bokštas buvo jau pusiau sugriautas ir jie ėmė šaudyti krikščionis ir rusų šaulius jo sienose. Jų kulkos krito, it lietaus lašai, ir užpylė rusų karžygius. Šios kulkos žudė krikščionis, it gyvačių įgėlimai. Kiti priešo kariai puolė pro spragą Mergelės Šydo bokšte ir išvijo iš bokšto rusus karžygius, taip ruošdamiesi užimti miestą.

Rusų vaivados, jų kareiviai ir Pskovo šauliai tvirtai ir drąsiai laikėsi. Kai kurie laukė priešo puolimo su jietimis ties mūro papėde. Šauliai *(strelcij)* šaudė lenkus muškietomis. Kai kurie bajorai šaudė kilpinėmis. O kiti svaidė akmenis, arba gynė miestą kitais būdais. Patrankos nušlavė rusų kariuomenę nuo sienų ir bokštų. Nauji kariai pavaduodavo pavargusius, be paliaubų šaudydami ir šaukdami: "Užimkime Pskovo miestą!".

Karalius dažnai siuntė greitininkus sužinoti, ar miestas jau paimtas, įsakinėdamas kaštelionams, kapitonams bei visai kariuomenei, greitai užimti miestą.

Dievo saugojamame Pskove vaivados ir caro bajorai nuoširdžiai ir su ašaromis ragino krikščionis karžygius drąsiai kovoti, ir jie patys, nepasiduodami, kovojo tarpe savų karių. Buvo liūdna stebėti bekrintančias krikščionių galveles, lyg nukirstas javų varpas, gulančias krūvon. Daugelis kareivių krito nuo žaizdų, nuo priešo ginklų, nuo nuovargio ir nuo nepaliaujančių grumtynių. Diena buvo nepaprastai karšta. Tik pasitikėjimas Dievo apsauga ir išgelbėjimu stiprino karžygius.

Pačiame mieste ir Gyvastingos Trejybės sobore dvasininkija meldėsi ašaromis ir aimanomis miesto išgelbėjimo. Kai soboro dvasininkai sužinojo naujieną, jog lietuviai jau ant sienų ir bokštuose, ir kad ten jų vėliavos plėvėsuoja, ir kad jie šaudo į miestą, tai Pečeros vienuolyno abatas Tichonas ir archimandritas Luka ir visi miesto dekanai ėmė graudžiai verkti, keldami rankas ties švenčiausia ikona. Jie puolė ant kelių. Jų ašaros liejosi ant altoriaus marmurinių laiptų, lyg vandens klanai, ir jie karštai meldėsi, prašydami Švenčiausios Mergelės apsaugoti miestą ir jo gyventojus. Susirinkusios sobore bajorienės mušėsi į krūtines ir maldavo Dievo ir Švenčiausios Panelės pagalbos. Jos puolė ant grindų, daužydamos galveles į žemę ir šaukdamos dieviškosios pagalbos. Ir kiekviename Pskovo name moterys, kūdikiai ir vaikai karštai aimanavo ir meldėsi prie šventų ikonų, mušdamiesi krūtines ir prašydami Šventosios motinos ir visų šventųjų pagalbos, ir maldaudami Dievą atleisti jų nuodėmes ir išgelbėti miestą. Ir visose miesto gatvėse girdėjosi verksmai, aimanos ir neišpasakytas raudojimas.

Priešo kariai vis atkakliai žygiavo pirmyn. — Pirmyn, bičiuliai, — sušuko jų kareiviai. — Išpjaukime visus Pskovo žmones už jų nepaklusnumą. Nė prisiminimėlis Pskovo krikščionių nebeišliks. Mirties šešėlis juos uždengs ir niekas jiems neateis į pagalbą . . .

(Praleista ilga tuščiažodė litanija ir Stepono Batoro iškoneveikimas — vertėjas).

Šūvis iš didžiulės, pramintos Leopardu, patrankos, kuri stovėjo Blagoslovanijos atramoje, pataikė tiesiai į Šerno bokštą. Ta granata užmušė daug lenkų ir lietuvių karžygių. Tuo pačiu laiku caro bajorai ir vaivados liepė susprogdinti didelę parako sankrovą po tuo Šerno bokštu. Ir išdidūs karaliaus vyčiai, dvariškiai ir ponai, kurie prašyte prašė karaliaus leidimo užimti Pskovą ir supančioti rusų bajorus ir vaivadas, kaip anksčiau minėta, buvo, pagal Dievo valią, išsprogdinti. Ir štai, jie žuvo rusų bajorų ir vaivadų rankose. Jų lavonų buvo taip gausu, kad buvo galima sukrauti antrą bokštą iš jų. Geriausieji karališkieji ponai, kurie gyrėsi, jog atvesią karaliui suimtus rusų kaštelionus, patys žuvo Šerno bokšto griuvėsiuose: mirties belaisviai iki teismo dienos! Jų lavonai plūduriavo giliuose Pskovo vandenyse!

Apie tai karalius sužinojo, klausdamas:

— Ar mūsų ponai jau pilyje?

Dvariškiai jam atsakė:

— Ne, Tamsta, jie po pilies mūru.

Tada karalius paklausė:

— Ar mūsų ponai kovoja už pilies sienų? Ar jie ten naikina rusų jėgas?

Jie jam atsakė:

— Jūsų Mylista, visi Jūsų ponai, arba žuvo Šerno bokšte, arba guli užkasti griuvėsiuose.

Karalius taip nusiminė, jog norėjo persidurti kardu, kaip kad pagonys darydavo, nes jo širdis iš sopulio plyšo. Jis siuto ir įsakė savo kapitonams ir smogikams, kurie dar tebesikovė ties Mergelės Šydo bokštu, tvirtai laikytis ir imtis visų priemonių užimti Pskovą.

Caro bajorai ir vaivados, matydami nenustojantį apšaudymą, nuolatinį puldinėjimą ir suprasdami, kad daugelis savųjų kariškių žuvo, visiškai atsidavė Dievo valiai. Jie pristatė šventus ir stebuklingus ikonus ir kunigaikščio Gab-

J. Mateika — Steponas Batoras ties Pskovu (škicas)

rieliaus stebuklingas relikvijas ir jie liepė išstatyti ikonus sienų spragose. Kadaise Vladimiro Skaisčiausios Panelės ikonas išgelbėjo Maskvą nuo Tamerlano antplūdžio. Dabar kitas ikonas buvo atgabentas išsaugoti Pskovą nuo karaliaus Stepono Batoro antplūdžio . . .

Lenkai ir lietuviai smarkiai spaudė rusus ties sienų plyšiais ir prie Mergelės Šydo bokšto. Rusų karžygiai stengėsi juos atlaikyti. Bažnytinei eisenai su ikonais prasidėjus, jos priešaky jojo juodai apsivilkę šaukliai. Jie nebuvo karžygiai, bet Kristaus kariai. Jų tarpe buvo Kripto vienuolyno rūsininkas, kurio vardas buvo Arsenijus Chvostovas, Skaisčiausios Mergelės Gimimo vienuolyno iždininkas Jona Naumovas ir visiems pskovėnams žinomas abatas Mantirijus. Visi trys vienuoliai buvo kilmingieji, o prieš tapdami vienuoliais, jie yra buvę karžygiais. Matydami kruvinas kautynes, jie puolė prie mūro plyšių, maldaudami Dievo ir tikėjimo pagalbos. Ir atrodė, jog jų balsai kilo iš ikonų. Jie prabilo į vaivadas ir į visą krikščionišką kariuomenę:

— Nebijokite. Laikykimės tvirtai, pulkime lenkų ir lietuvių jėgas. Skaisčiausioji ateina mums į pagalbą su mielaširdingumu ir apsauga ir su visais šventaisiais.

Kai rusų vaivados ir karžygiai užgirdo, jog Skaisčiausioji ateina su visais šventaisiais į pagalbą, jie manė, kad Skaisčiausioji Mergelė iš tikrųjų laimina rusų ginklus. Štai, jų širdys sustiprėjo, ir jie pasiryžo didvyriškiems žygiams. Visi vaivados, karžygiai ir viršminėti vienuoliai vienbalsiai aimanavo:

— Ach, draugai! Mirkime šiandien nuo lietuvių rankų už Kristaus tikėjimą ir už mūsų tiesiatikį carą, visų rusinų Ivaną! Nepasiduokime lenkų karaliui Steponui!

Jie maldavo Pskovo šventųjų globėjų užtarimo. Jie maldavo kunigaikščio Gabrieliaus, kunigaikščio Daumanto[4] ir Mikalojaus pamaldžiojo (*jurodyvyj*) užtarimo. Šių šventųjų įkvėpimas padėjo rusų krikščionių kariuomenei pulti priešą.

Štai, su Dievo ir Švenč. Marijos pagalba ir stebukladarių užtarimu, rusai atmušė lenkų-lietuvių jėgas. Kur stovėjo priešo kojos, dabar įsitvirtino krikščionys karžygiai. Jie atstūmė priešą nuo miesto sienų. Kiti kovėsi su lietuvių kareiviais, kurie laikė Mergelės Šydo bokštą. Kai tik rusų kareiviai atmušė lietuvių karžygius, kapitonus ir haidukus nuo sienų, naujiena pasklido po visą Pskovą ir pasiekė moteris. Naujiena, kad priešą sulaikė dieviškoji pagalba, ėjo per namus. Moterims buvo įsakyta griebti lietuvių pabūklus ir paimti lietuvių bei lenkų kareivius, dar likusius mieste. Be to, moterys turėjo susitelkti prie spragų. Padrąsėjusios moterys taip ir padarė. Stverdamos už naminių ginklų, jos net kovėsi su priešu. Visos — tiek jaunos, tiek stiprios, tiek silpnos — moteriškės skubėjo su virvėmis traukti priešo paliktus pabūklus į miestą. Gausybės moterų talkininkavo krikščionių karžygiams, kovojo su vyriška narsa prieš lenkus ir lietuvius. Kitos gabeno akmenis, kuriuos kariai svaidė į lietuvius abipus tvirtovės. Kitos nešė vandens ištroškusiems kariams, tuo padrąsindamos vyrus.

Tai įvyko penktadienį, Švenčiausios Mergelės gimimo dieną. Jau buvo vakaras, tačiau lenkai ir lietuviai dar vis kovėsi Mergelės Šydo bokšte ir dar vis šaudė į krikščionis karžygius. Tada caro bajorai ir vaivados šaukėsi į Dievą pagalbos, sušaukė karius, ir ėmė pulti Mergelės Šydo bokštą. Vyrai ir moterys puolė likusius priešus bokšte. Vieni šaudė muškietomis, kiti bandė dūmais išvaryti priešus. Vieni svaidė akmenis į lenkus ir į lietuvius, o kiti pylė verdantį vandenį ant jų galvų. Pagaliau, po bokštu jie prigrūdo parako ir su Dievo pagalba, išsprogdino Mergelės Šydo bokšte likusius lietuvius ir lenkus. Tuo būdu piktieji lietuviai buvo nublokšti nuo Pskovo mūrų. Nakčia priešo likučiai apleido Pskovą.

Tada lietuviai ir lenkai pradėjo bėgti nuo tvirtovės atgal į savo stovyklas. Krikščioniški rusų karžygiai vykdė išpuolius, vijosi įkandin priešus. Vienus priešų jie kapojo, o kitus, išblaškė. Daugelis priešų pateko į nelaisvę; juos caro bajorai parsivarė į miestą tardymui. Daugelis priešo karžygių buvo paimti su vėliavomis, būgnais ir ginklais. Daugelis rusų grįžo į miestą nepaliesti. Jie parsinešė priešo ginklus, nepaprastas muškietas, šaudykles ir daug grobio.

Štai su Dievo palaima . . . didysis Pskovas buvo išgelbėtas nuo lietuvių. Trečią valandą vakaro Viešpats suteikė krikščionių kariuomenei didelę pergalę . . .

(Iš tikrųjų, apgulimas tuo dar nepasibaigė. Karaliaus Stepono Batoro kariuomenė spaudė Pskovą dar iki 1582 m. vasario 4 d., kada nuovargis privertė lietuvius nutraukti apgulą ir pasitraukti).

---

1. Haidukai — nuo 16 ligi 18 metų algininkai — pėstininkai ir smogikai.

2. Pskovo gynimui vadovavo kunigaikščiai Ivanas ir Vosylius Šuiskiai ir kunigaikštis Andrius Chvorostininas.

3. Lietuvių didikai nežinojo istorijos, arba pats metraštininkas čia padarė naivų anachronizmą.

4. Lietuvos kunigaikštis Daumantas apgynė Pskovą nuo kardininkų. Nors būdamas pagonis, jisai nusipelnė pravoslavuose pakėlimo į šventuosius.

DANAI PRADEDA PULDINĒTI BALTIJOS KRAŠTUS

Z. RAULINAITIS

Bene seniausias danų karo žygis į Pabaltiją yra minimas Snorės rašytojo Ynglingų sagoje. Aprašydamas senąsias norvegų ir švedų dinastijas, tas islandų istorikas ir poetas pasakoja kaip, paveldėjęs iš tėvo Egilio Švedų sostą, Otaras puolė Daniją. Proga pulti danus atsirado, nes tuo metu (V. a. pabaiga, ar VI a. pradžia — *C. Hallendorf and A. Schück, History of Sweden, 1938)* danų valdovas Frodis kariavo ne tik su švedais, bet vykdė karo žygius ir į Rytus: "Sekančią vasarą jis išvyko niokoti į Rytus" (*Oestervei* — Rytų keliu), rašo Snorė. Reiškia Frodis vykdė žygį į Pabaltiją ir į kraštus, esančius į rytus nuo Švedijos.[6]

Daugiau žinių apie pačius seniausius danų žygius yra danų kronikose ir istorijose. Pagrindinis šaltinis tiems žygiams pažinti yra vienas iš pirmųjų danų istorikų Saksas Gramatikas (*Saxo Grammaticus).* Būdamas danų arkivyskupo Absalono tarnyboje *(comites et clericus),* jis parašė Danų istoriją. Pradėjo jis rašyti apie 1179 m. ir rašė iki savo mirties, po 1216 m.

Naudodamas danų senas dainas ir pasakas apie karžygius, o taip pat norvegų ir islandiečių sagas, Saksas nupiešė didingą danų istoriją, siekiančią seniausius legendinius ir pasakiškuosius laikus. Savo istorijoje jis aprašo Daniją ir danų žygius į Skandinaviją ir Suomiją, Permą ir Rusią, Baltijos jūroje ir Aisčių šalyse.

Didele meile savo tautai jis pasakoja jos žygius, kartu parodydamas savo neapykantą slavams, vokiečiams ir kitoms barbarų tautoms, nemėgdamas norvegų, tačiau pakęsdamas švedus. Sakso panaudotose pasakose ir legendose esama daug tikros istorinės medžiagos, kurią, tačiau, dažnai sunku yra atskirti nuo fantazijos. Ir Aisčių kraštus liečiantys žygiai yra apipinti pasakiškais įvykiais, pro kuriuos, vis tik, kai kur, prasišviečia tikri istoriniai faktai.

Dažnai sumaišydamas padavimus su istoriniais faktais, Saksas negalėjo nustatyti tikslios chronologijos. Kai kurie istorikai pamėginę nustatyti tvarkingą įvykių eigą Sakso istorijoje, tik bejėgiškai numoja ranka ir atmeta visus Sakso pasakojimus, lyg jie būtų jo paties išgalvoti. Ir nenuostabu, nes vieno danų valdovo žygiai, kartais būna priskiriami kitam, įvykiai vykę įvairiuose laikotarpiuose yra suplakami ir t.t.

Todėl tik nustačius vieną ar antrą istorinį asmenį, ar faktą, galima apytikriai, dažniau abejotinai, nustatyti įvykių, liečiančių Aisčius, apytikrią datą.

I. FRODŽIO ŽYGIAI

Savo istorijos IV knygoje Saksas mini danų valdovą *Hugletus.* Istorikai mano, jog jis yra istorinis asmuo *Huglek - Hygelac - Chochilaicus* danų valdovas, kuris 518 m. žuvo žygyje prieš merovingą Theudebertą. Po šio Hugleto ketvirtasis danų valdovas buvo Frodis (*Frotho),* trečiasis to paties vardo.[18] Pagal Sakso sumišusią chronologiją, šis Frodis valdęs Kristaus laikais, buvęs galingas karalius, įvedęs šiaurės kraštuose ilgai trukusią taiką (Frodžio taika), todėl buvo pramintas Frodžiu Taikinguoju. Tiksliau, tačiau, šiam valdovui reikėtų skirti VI a. vidurį, bet ne Kristaus laikus. Savo ilgo valdymo metu jis yra santykiavęs ir su Aisčių kraštais — dažniausia, žinoma, tai ten plėšikavęs (Kartais šis Frodis yra tapatinamas su jau minėtu Frodžiu iš Ynglingų Sagos).

Šis danų karalius vedė hunų valdovo dukrą, tačiau po kurio laiko, ją atstūmė. Hunų valdovas, žinoma, negalėjęs jam to dovanoti. Susidėjęs su rytiečių (*orientalium),* manoma su rusinų, karalium Olimaru, jis ištisus du metus ruošėsi karui prieš danus. Tačiau ir Frodis nesnaudė. Jis sutelkė kariuomenę iš danų, norvegų ir slavų. Priešai puolė jį iš dviejų pusių: Baltijos jūra — rusinai, skaitlingu laivynu, Olimaro vedami, o sausuma — hunai.

Frodis pirmiausia apsidirbo su rusinais. Gerai iššvalgęs jų laivyną, savo mažesniu, tačiau judresniu laivynu jis puolė ir visiškai sumušė priešo didesnius, sunkius, irklinius ir nevikrius laivus. Rytiečių vadas Olimaras, mūšį pralaimėjęs, pereina Frodžio tarnybon. Pastarasis siunčia Olimarą su laivynu į Švediją prisiplėšti išteklių sutelktai prieš hunus kariuomenei išlaikyti.

Olimaras sumaniai ir su kaupu atlieka savo misiją, apdeda duokle, ne tik švedus ir jų valdomas salas, bet ir pietinio Baltijos pajūrio nemenkesnes šalis: Aiščius ir Kuršą (*Hestiam et cum Oelandia Curetiam . . .)*[10] taip tapdamas garsiu "barbarų" kraštų užkariautoju.

Sumušę vieną priešą ir virtę stipriausia galybe Baltijoje, danai, pagaliau, jautėsi pajėgūs susitikti hunus. Iš užkariautų kraštų (taigi, gal

būt iš Aisčių, pav. Kuršo) susilaukę daug sustiprinimų, danai puolė hunų kariuomenę sausumoje, kažkur Rusios plotuose. Mūšiai trukę ištisas septynias dienas ir buvę toki smarkūs, kad trys didžiausios Rusios upės buvę pilnos nukautųjų lavonų. Nereikėję nei tiltų upėms pereiti. Mūšyje žuvo ir hunų karalius Hunas, jo kariuomenė buvusi visai sunaikinta. Frodžiui ir padėjėjui Erikui pasidavę net 170 karalių, buvusių Huno valdžioje.

Hunus nugalėjęs, Frodis paskiria savo vietininkus: Olimarą valdyti Holmgardą (Naugardą) su šiaurine Rusios dalimi, Oenevą į Koenugardą (Kievą) ir Dagą skiria valdyti Aisčius *(Haestia).*[19] Visi šie vietininkų valdomi kraštai turėję mokėti Frodžiui duoklę. Tokiu būdu Frodžio valdos tęsėsi, rytuose apimdamos Rusią, iki Reino upės į vakarus *(Itaque Frothonis regnum, Rusciam ab ortu complectus, ad occasum Rheno flumine limitatum erat).*[19]

Minimas rytiečių karalius Olimaras, greičiausiai, yra buvęs švedas — varingas, valdęs slavų ir suomių kilčių gyvenamus plotus apie Naugardą. Po pralaimėto mūšio, perėjęs į Frodžio pusę, jis skiriamas, greičiau ir toliau patvirtinamas, Naugardo valdovu, nes Frodžiui reikėjo sąjungininkų prieš hunus. *Sögubrot* saga Rytų valstybei su centru Naugarde vartoja du pavadinimus: *Gardariki* ir *Austrriki,* lotynų vertime ji vadinama Orientaline, t. y. Rytų, karalija.[21]

Frodžio karvedžiui Erikui vėliau užkariavus Švediją ir dar kaikuriuos kitus Skandinavijos kraštus, nudžiugęs Frodis skiria jį tų užkariautųjų kraštų karaliumi ir dar prideda jam šiaurinius ir rytinius Baltijos pakraščius su Suomija ir Estija (Aisčių kraštu?) tarp kitų (*Helsingiam ei cum utraque Lappia, Finniam quoque et Estiam).*[19] Tačiau, Erikas ir toliau lieka Frodžio duoklininkas.

Pagaliau, po ilgo ir garsaus valdymo, danų karalius Frodis pasimirė.

II. AISČIŲ KOVOS SU JARMERIKU

Nors Saksas savo istorijoje danų karaliui Jarmerikui skiria vėlesnius kiek laikus, VIII ar IX amžius, pasakiškų įvykių eiga, supanti šito valdovo veiklą, verčia jo valdymo metą atstūmėti atgal bent iki Frodžio laikų. Kai kurie istorikai nukelia jį net į IV a., sutapatindami Jarmeriką su garsiuoju gotų karaliumi Ermanariku, nors tam pateisinti teturi vos keletą panašių, ar panašiai skambančių vardų ir keletą legendinių, iš chronologinės tvarkos iškritusių, panašių įvykių.

Bekovodamas su savo kaimynais slavais ir išvadavęs savo kraštą iš švedų užkariavimo, danų karalius Jarmerikas tiek įsigali, kad net pasidaro ir Švedijos valdovu. Toks galingas pasidaręs, jis pavergia kaimyninius slavų kraštus, galimas dalykas, dabartinę Meklenburgo sritį. "Tada jis suruošė karo žygį prieš Sembus ir Kuršius ir kitas kiltis Rytuose. (... *Sembonum, Curetum compliurumque Orientis gentium ..).* Jis jiems padarė daug nuostolių".[17] Žygis, aišku, buvo jūrinis. Kuršas ir Semba, pajūrio kraštai, geriausiai yra pasiekiami iš Danijos jūros keliu. Žygio būta tipingo plėšiamojo, daug žalos gyventojams padariusio. Danai būtų kraštą dar žiauriau nuniokoję, jei tuo metu nebūtų sukilę jų pavergti slavai:

"Slavai pagalvojo, jog šie tolimi karaliaus žygiai teikia jiems gerą progą išsivaduoti. Jie iššudė pastatytus krašto valdytojus ir pradėjo plėšti Daniją. Tačiau, grįždamas iš savo plėšiamojo žygio, Jarmerikas užklupo jų laivyną ir sunaikino."[17]

Žiauriai numalšinęs sukilusius slavus Jarmerikas pasistatė stiprią pilį ir: "išvyko į jūrinį žygį. Susitikęs jūroje keturis brolius helespontiečius, narsius ir prityrusius jūrų plėšeikas, jis nedelsdamas juos puolė. Jūrų mūšis vyko ištisas tris dienas. Po to, sutarties keliu, jis gavo jų seserį ir pusę duoklės, kurią jie buvo uždėję nugalėtiesiems, ir taip nutraukė kovą".[17] (*Igitur navigatione coepta, quattor fratres genere Hellesponticos, obvios pelago factos piratisque admodum studii assuetos . . .)*[19]

Tais senaisiais amžiais svetimų kraštų plėšimas sudarė valstybinio ūkio vieną iš svarbiausių šakų. Jarmerikas, tokios tipingos plėšikaujančios valstybės valdovas, rėmė savo krašto ekonomiją, plėšdamas kaimynus ir puldinėdamas laivininkystę Baltijoje. Čia jis susiduria su prityrusiais jūrų plėšeikomis helespontiečiais, kuris yra ne kas kitas, kaip Pabaltijo gyventojai, aisčiai. Helespontu normanai vadino rytinius Baltijos kraštus, ypač Dauguvos sritį, t. y. dabartinę Latviją, Lietuvą ir Prūsus.[18] Jie tapatino šias sritis su graikiškuoju Helespontu, nes per tas sritis vykdami jie pasiekdavo Bizantiją, jų vadinamą Grikalandu, Graikija.

Žinia apie Jarmeriko kovą su helespontiečiais yra įdomi, nes liudija, jog ne tik normanų būta gerų jūrininkų, siautusių Baltijoje, bet ir mūsų protėvių, pirmoj eilėj, pajūrinių kilčių: kuršių, žiemgalių ir sembų, kurios danų padavimuose dažnai yra vadinamos bendru vardu — helespontiečiais, estais (t. y. aisčiais), kartais orientalais - rytiečiais.

Vykstant tam jūriniam mūšiui tarp danų

ir helespontiečių — aisčių, pasibaigusiam danų daline pergale, iš aisčių nelaisvės paspruko lybių karaliaus sūnus Bikas (*Livorum regis filius Bicco*) Jis pabėgo pas Jarmeriką.

Atrodo, jog aisčiai, tais laikais besiveržda-mi Baltijos krantų link ir juos jau pasiekę, dar vis tebekovojo su senaisiais pajūrio šeiminin-kais, suomių kilmės tauta lybiais, iki šių laikų beveik išnykusia.

Tas Bikas atnešė Jarmerikui nelaimę. Kerš-ydamas karaliui už savo seniau danų nužudytus brolius, įgijęs Jarmeriko pasitikėjimą, jis prikalbinėdavęs ir suvedžiodavęs jį įvairiems nelemtiems žygiams prieš savo giminaičius ir kaimynus. Grįždamas iš tokio vieno karo žygio prieš savo seserėnus Vokietijoje, pergalintis Jarmerikas susitiko helespontiečius, atgabenančius jam vedyboms, pagal sutartį priklaususią, kunigaikščių seserį Svanildę (*Occurunt Hellespontici, pactis sororem nuptiis offerentes*)[19]

Biko suvedžiotas, vėliau jis nužudo seserė-nus ir net savo žmoną Svanildę. Išdavikas Bikas nuskuba pas helespontiečius pranešti apie jų kunigaikštystės žiaurią mirtį. "Kai broliai pakilo žygiui keršydami už savo seserį, jis nuskubėjo atgal pas Jarmeriką pranešdamas, kad helespontiečiai rengiasi jį pulti. Manydamas, kad bus saugiau pasislėpus už mūro sienų, kaip kautis mūšyje, karalius paspruko į pilį, kurią buvo pasistatęs. Besiruošdamas atlaikyti apgulą, pilies vidų jis pripildė maisto, o gynimosi įtvir-tinimus — karių. Apskriti ir pailgi, auksu ži-bantys, aplink iškabinti, skydai puošė pastatų viršutinius augštus".[17]

Gintaro pakrantė ir Aisčių (Iste - Este - Aestii) kraštas tarp Vyslos ir Dauguvos upių. Pagal R. W. Chambers, M.A. Widsith, A Study in Old English Heroic Legend, 1912 - repr. 1965.

DVYLIKA METŲ LIETUVOS KARINĖS TARNYBOS

J. ŽILYS

(Pradžia sausio mėn. KARYJE)

BOLŠEVIKAI UŽIMA LIETUVA

1940 m. birželio 15 d. trečioji bombonešių eskadrilė turėjo išskristi į Palangą šaudymo pratimams į ore judantį taikinį. Aš, ėjęs eskadrilės technikos karininko pareigas, anksti rytą, kartu su mechaniku, vyresniuoju civ. tan. Čajum, nuskridau į Palangą perimti iš atlikusios pratimus "Devoitin" eskadrilės paliekamą turtą: šaudymo marškas, benziną, alyvą ir kt.

Daugiau lėktuvų iš Šiaulių nebeatskrido, o "Devoitin" lėktuvams, buvusiems Palangoje nebuvo leista grįžti į Kauną. Naikintuvų eskadrilės pilotai ir mechanikai sekančią dieną išvyko traukiniu į Kauną. Aš su kareiviais buvau paliktas Palangoje lėktuvų ir turto apsaugai. Tą dieną, vakare, į Palangos aerodromą atvyko viena kuopa rusų kareivių. Ilgai nelaukę bolševikų kareiviai pradėjo plėšti mūsų turtą: šaukštus, peilius, aviacijos žemėlapius, planšetes, autus ir kita. Tuo reikalu aš parašiau aviacijos viršininkui raportą.

Po vienos - dviejų savaičių į aerodromą atvyko rusas pulkininko laipsnio politinis vadovas. Tuo metu, apsirengęs civiliniais drabužiais, rengiaus eiti į Palangą pasivaikščioti ir ta proga papietauti. Sutikęs mane politrukas paklausė, kur yra dalinio vadas. Aš pasakiau, kad aš esu. Jis, matydamas mane civiliniais rūbais apsirengusį, lyg ir sumišo ir paklausė: "Koks darbo planas?" Rusiškai kalbėti gerai nemokėjau, tačiau atsakiau, kad pas mus plano nėra: kareiviai neša sargybas prie lėktuvų, o aš pasirengęs eiti į Palangą pietauti. Daugiau jis man nieko nesakė. Pašaukęs rusų kareivių kuopos vadą (ltn.) ir pakvietęs mane, kartu įėjo į mano raštinę. Atsisėdęs, ji spradėjo tardyti kuopos vadą dėl paimtų mūsų dalinio daiktų. Kuopos vadas nesigynė tai padaręs. Politrukas paklausė jo kieno įsakymu tai daręs, ir pradėjo visokiais žodžiais, pagal rusų leksikoną, jį keikti. Šis stojosi ir sėdosi, o politrukas keikėsi, kol pavargo. Paskui įsakė per tris dienas viską grąžinti, gra-

---

Tokią stiprią pilį paimti, aišku, nebuvo lengva, juo labiau, kad sekmingas žygis į Daniją ir gausus ten paimtas grobis sukėlė helespontiečių — aisčių tarpe kivirčus. Besidalindami grobį prie apgultos pilies, apgulėjai susivaidijo ir tarpusavy smarkiai susikovė. Žuvus jų nemažam kiekiui, viltis paimti stiprią ir gerai ginamą pilį žymiai išblėso. Pagal kronikininką, nepasitikėdami savo jėgomis, apgulėjai kreipėsi pagalbos į burtininkę Gutrūną (*Guthruna*): "Savo burtais ji staiga apakino karaliaus kovotojus, kurie dėl to ginklus atsuko patys prieš save. Helespontiečiai tą pastebėję sudarė iš skydų stogą (*testudine*) ir tuoj užėmė prieigas prie vartų. Po to jie išvertė vartus, įsiveržė į pilį ir pradėjo kapoti apakusių priešų eiles".[17]

Nedaug betrūko, danai būtų buvę aisčių sumušti ir pilis būtų buvusi užimta. Tačiau, dievas Odinas (*Othinus*) atkreipęs dėmesį į kovos triukšmą, ėmėsi gelbėti savo žmones. Šokęs į kovos sūkurį, jis grąžino danams regėjimą ir pamokė juos kaip kovoti su helespontiečiais, kurie burtų pagalba padarydavę savo kūnus atsparius ginklams. Jis liepė svaidyti į juos akmenis. Taip bekovodamos abi kariuomenės viena kitą sunaikino. Netekęs abiejų rankų ir kojų, Jarmeriko lavonas voliojosi kitų žuvusiųjų krūvoje.

Apie Jarmeriko kovą su aisčiais mini ir kitas metraštis *Annales Ryenses*. Pagal šį seną šaltinį, Jarmerikas (*Yarmarus*) įsiveržęs su kariuomene į slavų kraštą, nužudė slavų karalių Ismarą (*Ysmarus*) ir išplėšė jo kraštą. Kiek vėliau Danijon įsiveržė helespontiečiai (*Aellespontici*). Jarmerikas, nedrįsdamas juos pasitikti, pasislėpė pilyje ant kalno. Tik kai helespontiečiai nuniokojo jo karaliją, jis išdrįso išeiti iš pilies ir susikauti su jais Oeraesunde.

Literatūra

6. Snorre Sturlason — Heimskringla, by E. Monsen, 1932.

17. P. Herrmann, Saxo Grammaticus Daenische Geschichte. I Teil (Uebersetzung), 1901.

18. P. Herrmann, Erlaeuterungen zu den ersten neun Buechern der Daenischen Geschichte des Saxo Grammaticus. II Teil (Kommentar), 1922.

19. Saxonis Gesta Danorum, Saxo Grammaticus, T. I, 1931.

21. Kongeligt Nordisk Oldskrift Selskab, Antiquites Russes. I t., 1850.

sindamas, jei negrąžins nors siūlo galą, smarkiai bausti. Tuo ir baigėsi tardymas. Kuopos vadas daug paimtų daiktų grąžino, jei ko ir trūko, pasirašiau, kad atsiskaitė.

Netrukus prie lėktuvų pradėjo eiti sargybas rusų kareiviai. Prasidėjo vagystės. Pradėjo iš "Devotin" lėktuvų sargybiniai vogti laikrodžius. Apie tai pranešiau rusų kuopos vadui, ir jam prašant, daviau pavogtų laikrodžių pavyzdžius. Tačiau jis nesurado ne tik pavogtų iš lėktuvų, bet negrąžino nei duotų pavyzdžių. Pavogti laikrodžiai buvo, palyginti, mažo dydžio, todėl jie tiko nešiojimui.

Nežinau, ką būčiau daręs, tačiau, viskas išsisprendė, kai gavau įsakymą grįžti į Šiaulius. Viską palikęs jų valiai, išvykau.

LIAUDIES KARIUOMENĖJE ŠIAULIUOSE

Grįžęs į Šiaulius radau daug pasikeitimų. Mūsų lėktuvų skraidymai buvo visai sustabdyti. Daug rusų lėktuvų buvo aerodrome. Daugumą jų buvo naikintuvai I-15 ir I-16. I-15 yra viensparnis, trumpas, iš priešakio labai storas, nes motoras žvaigždėtas, oru aušinamas, kiek geresnis I-16 dvisparnis. Keleta jų, tūpdami, apvirto. Tie jų lėktuvai, mano manymu, buvo blogesni už mūsų naikintuvus "Devoitin", o ypač už "Gloster".

Trejetas puskarininkių buvo užsidėję kapitonų laipsnius ir buvo laikomi eskadrilių politrukais. Neilgai jiems teko tuo džiaugtis, netrukus buvo jiems įsakyta nusiimti laipsnius ir vėl būti kuo buvę. Po to, jų draugai puskarininkiai juos viešai pajuokdavo.

Prasidėjo visoki mitingai. Kai kurie puskarininkiai ir maža dalis karininkų pradėjo aktyviai veikti.

Kiek vėliau paaiškėjo, kad lietuviškieji aviacijos daliniai likviduojami. Buvo sudaroma tik viena eskadrilė, kuri priklausė, vadinamam, lietuvių korpui. Eskadrilės stovėjimo vieta — Ukmergė (Pivonija). 1940 m. spalio 4 d. paskyrimu, į tą eskadrilę patekau ir aš. Visi lakūnai ir mechanikai, nepatekę į tą eskadrilę, buvo paleisti į atsargą.

Man buvo įsakyta perduoti 3-čios eskadrilės turtą rusams. Perdavimas buvo atliekamas gana paviršutiniškai, todėl aš daug vargo neturėjau. Rusų lakūnams patiko tik mūsų eskadrilės mokomieji Haveland lėktuvai. Vieno ruso piloto paprašytas, supažindinau jį su tais lėktuvais ir pasisiūliau paskraidyti, jis nesutiko. Kitą dieną mačiau su tais lėktuvais juos skraidančius. Kitais eskadrilės lėktuvais rusai nesidomėjo ir nesinaudojo. Pats mačiau, nuimtoje lėktuvo "Lituanica II" motoro gaubtuvo skardoje, juos kūrenant lauke ugnį.

Perdavęs lėktuvus ir kitą eskadrilės turtą, 1940 metų vėlai rudenį išvykau į Ukmergę.

KPT. A. ŠVARPLAIČIO ŽUVIMAS

Kpt. Švarplaitis buvo baigęs Karo mokyklą 1932 m. XIV karininkų laidą. Baigęs Karo mokyklą pėstininku, buvo paskirtas į 7 p. p. Klaipėdoje. Iš ten įstojo į aviacijos kursus Kaune ir juos baigęs buvo paskirtas į Šiaulius IV bombonešių eskadrilę žvalgu. Jis buvo kilęs iš Šakių apskr., Sintautų valsč., netoli vokiečių pasienio, todėl mokėjo gerai vokiečių kalbą. Gimnazijoje, Karo mokykloje ir 7 p. p. pasižymėjo geru sportininku, buvo trumpų distancijų bėgikas. Jo 200 m. rekordas, pastatytas Lietuvoje 1933 m., išsilaikė visą nepriklausomybės laikotarpį nesumuštas.

Kaip asmuo, jis buvo daugiau užsidaręs, todėl artimų draugų neturėjo. Buvo nevedęs.

Likviduojant Lietuvos aviaciją, jis buvo paleistas į atsargą. Kiek vėliau jis pabėgo į Vokietiją, per sieną prie tėviškės, su savo nuosavu automobiliu "Kadet", Oppel firmos. Iš ten, 1941 m. grįžęs į Lietuvą su žiniomis, buvo bolševikų sulaikytas, tardytas ir sušaudytas.

UKMERGĖS ESKADRILĖJE

Iš Šiaulių į Ukmergės eskadrilę pateko šie karininkai: mjr. P. Masys, mjr. Brazys (Brazauskas), kpt. J. Žilys, ltn. J. Karosas, ltn. Kalasiūnas, ltn. Navaitis (Navickas), j. ltn. Bačkys ir j. ltn. Aleksonis, pora puskarininkių lakūnų ir pora mechanikų.

Eskadrilėje buvo šie lėktuvai: žvalgybos "Anbo 41" — 14 vienetų, mokomieji "Anbo 51" — 6 v. ir naikintuvų "Gloster" — 3 v.; viso 23 lėktuvai. Eskadrilės vadas buvo mjr. Kovas (Kopukovas) — žvalgas, rusų kilmės — neblogas žmogus. Eskadrilės vado padėjėjas — rusas, ltn. Jarčuk'as — pilotas ir politinis vadovas — rusas (ukrainietis) ltn. Zaika — pilotas. Eskadrilėje dar buvo septyni mechanikai rusai, visi kiti, pilotai ir žvalgai, buvo lietuviai.

Maža dalis lakūnų gyveno Pivonijoje (Ukmergės priemiestis), dauguma gyvenome Ukmergės mieste, privačiai.

Ukmergės aerodromas buvo nekoks: siauras, ilgas, dar nebaigtas įrengti. Skraidymai eskadrilėje buvo daromi, bet neintensyviai. Be skraidymų buvo daug bolševikų istorijos pamokų. Istorijos pamokos buvo nuobodžiai pravedamos, rusų kalba, politruko. Kartais, vietoj pamokų, išeidavome žaisti tinklinį. Atsakinėdavome per vertėją, todėl svarbu buvo, kad vertė-

jas dalyką gerai žinotų. Vertėjas buvo kpt. Brazaitis. Klausimai pamokose buvo nepageidaujami.

Sekimas eskadrilėje buvo labai plačiai išvystytas. Visi buvome sekami, ne tik politruko, bet, svarbiausiai, užverbuotų karininkų ir puskarininkių iš mūsų pačių tarpo. Užverbuotus galima buvo išaiškinti. Kiekvieną šeštadienį iš Vilniaus atvažiuodavo dar vienas rusas politrukas ir visi užverbuotieji, tą dieną, eidavo daryti jam pranešimo, nors ir slėpdamiesi nuo draugų. Be to, maža dalis prievarta užverbuotų pasisakydavo sekamiems, kad jie jo akivaizdoje nieko netinkamo nekalbėtų, nes jis turės pranešti. Sekantieji buvo sekami dar kitų, taip, kad niekam nebuvo saugu atvirai kalbėtis, nes nežinia, su kuo kalbi, gal su užverbuotu sekėju. Užverbuotieji sekimui, kaikurie, buvo labai stropūs. Toks gyvenimas eskadrilėje man labai nepatiko, todėl sumaniau išeiti į atsargą. Tuo reikalu buvau parašęs raportą eskadrilės vadui, motyvuodamas, kad būdamas vienintėlis sūnus, turiu pasirūpinti savo sena motina ir turimu ūkiu (kolchozų tuo metu dar nebuvo). Mano argumentai vadui ir politrukui nepatiko, nes nebuvo pakankamai pamatuoti. Jis paaiškino, kad senos motinos priežiūra ir ūkiu pasirūpins liaudies valdžia, ir mano raportą atmetė. Po to, apie du mėnesius neleido man skraidyti. Motyvuotą raportą išeiti į atsargą buvo parašęs ir mjr. Brazys, bet ir jo raportas buvo atmestas. Po to, jis parašė raportą įstoti į komunistų partiją ir buvo užskaitytas kandidatu.

Kelias savaites prieš karą su vokiečiais, visi kareiviai ir karininkai, po ilgo atidėliojimo dėl nepasiruošimo, buvome prisaikdinti. Pageidavo, kad kiekvienas skaitytume priesaiką išėjęs prieš rikiuotę, rusų kalba. Priesaikos ceremonijose dalyvavo ir miesto civilinės valdžios atstovai. Per ilgai užsitęsus, dėl nemokėjimo rusiškai skaityti, buvo leista skaityti lietuviškai. Prisiekę tapome sovietų kariais.

1941 m. birželio 13-14, naktį, iš eskadrilės buvo išvežta 10 karininkų ir vienas viršila. Sekantį rytą buvo išrikiuoti eskadrilės visi žmonės. Politinis vadovas ltn. Zaika visiems pasakė kalbą. Jis sakė, kad jau praėjo pakankamai laiko pažinti komunistinę tvarką ir prisiderinti prie jos. Tie, kurie neparodė gero noro, gavo, kas jiems priklauso. Išvežtųjų dalis buvo suimti iš vakaro, jiems nuvykus pagal įsakymą į nurodytą vietą Ukmergėje, didesnė gi dalis buvo paimti naktį iš butų.

KARAS SU VOKIETIJA

Po išvežimo, už savaitės, 1941 m. birželio 22 d., prasidėjo karas su Vokietija. Buvo sekmadienis. Eskadrilėje buvo paskelbtas pavojus ir visi kariai buvo atšaukti į savo dalinius. Vakare eskadrilė gavo įsakymą skristi per Minską į Gomelį. Tai turėjo įvykti pirmadienį, 1941 m. birželio 23 d., apie 4 val. ryto. Eskadrilės lėktuvai pakilo kiek pavėluotai ir nuskridę nusileido Pabradės aerodrome. Jiems nutūpus, atskridę vokiečių lėktuvai, pirma apšaudė iš kulkosvaidžių, paskui bombardavo nedidelėmis bombomis. Po bombardavimo, į Gomelį išskrido tik du lėktuvai "Anbo 41": vieno žvalgas buvo mjr. Kovas ir pilotas rusas ltn. Jarčiuk'as, antrojo — žvalgas ltn. Kalasiūnas ir pilotas rusas ltn. Zaika. Kiti lėktuvai ir lakūnai, išskyrus vieną, kurs išskrido į Vokietiją, liko Lietuvoje.

Tą pačią dieną Ukmergėje užsimušė j. ltn. Morkus (Morkevičius), skridęs lėktuvu-naikintuvu "Gloster". Pakilęs žemai, darydamas figūras, atsitrenkė į žemę ir užsimušė.

VOKIEČIŲ NELAISVĖJE

Užėjus vokiečiams, dalis eskadrilės lakūnų išvengė nalaisvės, tačiau dalis, dėl susidėjusių aplinkybių, pateko į nelaisvę. Tarp tų nelaimingųjų patekau ir aš. Patekę į nelaisvę, buvome nuvežti į Kėdainius, į rusų belaisvių pereinamąjį lagerį. Čia su mumis buvo elgiamasi gana gerai: mieste esantieji giminės ar pažįstami galėjo mus aplankyti. Per juos susirišome su Kėdainių lietuvių komendantu art. plk. Dočkum. Žadėjo mus paleisti po 2-3 dienų. Tačiau taip neįvyko. Praėjus keletai dienų, atvažiavo vokiečių autobusas, susodino karininkus ir lakūnus puskarininkius ir nuvežė į Raseinių vienuolyną. Tuo metu ten buvo belaisvių stovykla. Čia mes davėme parodymus, kas esame ir ko norime, tačiau niekas mūsų neklausė. Tiesa, elgėsi neblogai, garbės žodį davęs vienas karininkas buvo išleistas į miestą pas gimines. Po kelių dienų, susodino mus į nedengtą sunkvežimį ir vežė į vieną Karaliaučiaus miesto aerodromą. Pravažiavus vokiečių sieną, daug sutiktų senų vokiečių ūkininkų, važiuojančių ilgais ratais, drožda vo mums su turimu ilgu botagu, sakydami: "Verfluchte Russen" (prakeikti rusai). Jie neskyrė, ar nenorėjo skirti mūsų uniformos nuo rusų. Mes saugodavome tik veidą, kad neįkirstų žymės.

(Bus daugiau)

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis.
1561 Holmes Av.,
Racine, Wisc.

TREMTIES TRIMITAS

LŠST CV DARBO PREZIDIUMAS

Sklandesniam įvairių darbų vykdymui, prisilaikant LŠST statuto 119 str. nuostatų, mūsų centro valdyba yra sudariusi Darbo prezidiumą. Šį DP automatiškai sudaro visi tie rinkti ar kooptuoti CV nariai, kurie turi nustatytas jiems pareigas, būtent: S-gos pirmininkas š. Alf. Valatkaitis, I-sis vicepirmininkas š. Vl. Išganaitis, II-sis vicepirmininkas ir "T. T." redaktorius š. P. Petrušaitis, "Šaulė Tremtyje" redaktorė š. Em. Petrauskaitė, Šaulių Moterų skyriaus vedėja š. K. Kodatienė, Ypatingųjų Reikalų vedėjas š. prof. V. A. Mantautas, Tautinės Kultūros skyriaus vedėjas š. kun. J. Borevičius, S. J., Jūrų Šaulių sk. vedėjas ir CV sekretorius š. G. Valantinas, Spaudos ir Informacijos skyriaus vedėjas š. Ant. Gintneris ir CV iždininkas š. K. Žilėnas.

Svarbesniems platesnio pobūdžio reikalams aptarti bus šaukiami visų CV narių posėdžiai. Čia tenka pažymėti, kad toks DP sudaro nemažą palengvinimą tiems CV nariams, kuriems toli gyvenant nuo Čikagos, ar dėl senyvo amžiaus, atvykti į posėdžius ne visada lengva, o konkrečių pareigų jie vistiek neturi. Tačiau pasitaikius reikalams, dėl kurių norima turėti CV plenumo nuomonę, gali būti pravedami ir korespondencinio pobūdžio posėdžiai.

— — —

Balandžio mėn. 24 d. įvyko LŠST CV DP posėdis Jaunimo Centre, Čikagoje, kuriame dalyvavo šauliai: garbės narys R. Skipitis, kun. J. Borevičius, S. J., Ant. Gintneris, Vl. Išganaitis, K. Kodatienė, P. Petrušaitis, G. Valantinas, Alf. Valatkaitis ir K. Žilėnas.

Aptarta eilė bėgamųjų reikalų, o ypač susirūpinta dėl sunormavimo santykių tarp CV ir Garbės Teismo pirmininkų, kurie turėjo įtakos ir į pačią Sąjungos veiklą. CV pirmininkui pareikštas vienbalsis pasitikėjimas ir kartu raginimas, kad jis kreiptų daugiau dėmesio į šaulių padalinių reikalus.

LŠST centro valdyba paskyrė 25 dol. auką Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresui, kuris įvyksta 1966 m. birželio 30 - liepos 3 dienomis, Čikagoje. Centro valdyba ragina šaulių padalinius, kad jie remtų PLJK aukomis ir talkintų rinkti parašus Jaunimo peticijai.

— — —

DLK Kęstučio šaulių kuopa papildomai surinko 41 dol. aukų PL JK ir dar tebeveda parašų rinkimo vajų.

ŠAULIŲ KULTŪRINEI POPIETEI PRAĖJUS

Svečioje šalyje gyvendami, mažiau rūpinamės ginklo vartojimu, bet užtat daugiau skleidžiame lietuvybės, patriotizmo ir tautinio sąmoningumo idėjas. Kai tėvynė pavergta, turime būti vieningi, skleisti lietuvybės išlaikymo idėją. Argi ne mūsų pareiga skatinti brolius ir seses prie kilnaus ir švento uždavinio — laisvos Lietuvos įkūnijimo? Mums turi rūpėti lietuviškų kultūrinių vertybių ugdymo bei puoselėjimo užmojai ir tikslai. Mūsų uždavinys, taip pat, puoselėti šiltą ir draugišką šaulių nuotaiką. Visur, kur idealūs šauliai pasisuka, turi sklisti bei atsispindėti gaivi draugiškumo šilima: mažiau alkoholio, bet daugiau kultūrinių brandžių vertybių. Įvairiarūšis menas, tautodailės parodos, patriotizmą ir lietuviškumą iškelią vaidinimai, kultūrinės popietės, literatūros vakarai, prasmingos ir turiningos paskaitos. Kiekvienas susipratęs šaulys stengiasi prie savo šauliško darbo pritraukti ir jaunesnius už save. Juk kas gi bus, jeigu nesugebėsime savo vietoj išugdyti ir palikti pakaitalų?!

55 metai darbo Lietuvai

Detroito šaulių kuopos veikloje šios idėjos ir yra siekiamos. Užtat paminėtina balandžio mėn. 17 dienos taip kultūringai, taip šauniai ir turtingai praėjusi Kultūrinė popietė, įvykusi Lietuvių Namuose. Joje buvo pagerbtas garbės šaulys Feliksas Motūzas. Tam tyčia buvo pastatydinta salėje meniško įvertinimo užsitarnavusi F. Motūzo lietuviškoji klėtelė. Projektas — eskizas arch. Vikt. Veselkos. Be to, ant 5 stalų buvo išklostyti visuomenės apžiūrai ir pasigėrėjimui labai svarbūs ir istoriniai vertingi asmeniški F. M. laiškai, apdovanojimai, garbės atžymėjimai, seni žurnalai ir knygos, kurio nors sąryšio turėję su 55 metus našiai dirbusiu F. M. asmeniu. Visą programą gražiai ir iškiliai su moterišku jautrumu pravedė, šauliška uniforma apsirengusi, šaulė — žurnalistė K. Kodatienė. Apie 70 susirinkusių šaulių ir svečių nenuobodžiavo ir dažnai savo dėkingumą išreikšdavo garsiais plojimais.

Žurn. Vl. Selenis trumpu žodžiu pristatė F. Motūzą, didelį patriotą

Buv. TRIMITO Redaktoriui

KAZIUI PETRUI OBOLĖNUI

mirus, Jo artimiesiems reiškiame gilią užuojautą

ŠAULĖS TREMTYJE ir TREMTIES TRIMITO
Redaktoriai

ir laikraštininką ištisų 55 metų bėgyje. Jis veikė įvairiose organizacijose ir dirbo lietuvybės ir nepriklausomos Lietuvos labui. Jis buvo Tėvynės Mylėtojų d-jos narys ir centro valdybos pirmininkas. Tam tikras kiekis jo publicistinių raštų ir korespondencijų ir šiuo metu dar galima surasti senuose laikraščiuose bei žurnaluose. Žurn. Vl. Selenis paskaitė kai kuriuos rašinius ištisai. Taip pat ir š. K. Kodatienė apžvelgė Lietuvai ir lietuvių kultūrai paaukotą F. Motūzo gyvenimą ir jo nuopelnus 55 m. bėgyje. Šiuo metu sukaktuvininkas keliauja 76 m. amžiaus keliu.

Susipažinimas su kuopos vadu

Vl. Mingėla savo paskaitoje iškėlė pirmojo Lietuvos savanorio — kareivio St. Butkaus nuopelnus ir pasiaukojimą Lietuvai. Jis savanoriškai kovojo su ginklu rankoje prieš Lietuvos priešus dėl jos laisvės. Buvo apdovanotas Vyties kryžiumi. Jis yra vienas iš tų vyrų, kurie pirmą kartą 1919 m. sausio mėn. 1 d. iškėlė Lietuvos Trispalvę Gedimino kalne, Vilniuje. Nuo 1922 m. St. Butkus dirbo "Kario" redakcijoje. Būdamas žurnalistas, redaktorius ir rašytojas, jis yra parašęs straipsnių, apsakymų, kurie, jei surinkti į vieną rinkinį, būtų 10 knygų dydžio. Rašė ir pasirašinėjo savo pavardę ar St. Širvio slapyvardį. St. Butkaus paskutinis palikimas — jo knyga: "Vyrai Gedimino kalne" ryškiai parodo, kad jis yra ne tik žurnalistas, bet ir rašytojas. Begaliniai kuklus, užtat savo "aš" paaukojo objektyvumui. Jo menkame kūne slypėjo Laisvos Lietuvos kovotojas ir didvyris — milžinas. Jo kalba šioje knygoje vaizdi ir primena Remarque, bet aprašomi kariai ir kovos vyksta mūsų žemėje, kurioje liejasi lietuvių kraujas dėl Lietuvos laisvės. Ypatingai ši knyga įdomi ir brangintina, kai 1961 m. gale St. Butkus mirė. Šioje knygoje parodyta nemari lietuviškos žemės ir jos žmonių meilė. V. Mingėlos paskaita buvo su dideliu dėmesiu išklausyta. Detroito šaulių kuopa, pasiūlius tuometiniam jos pirmininkui š. Stasiui Malinauskui — buvo pavadinta I-jo Lietuvos Kareivio Stasio Butkaus šaulių kuopa.

Buvo prisimintas 1965 m. lapkričio mėn. 13 d. žygis į Jungtines Tautas, New Yorke. Paskaitytas š. poetės Marijos Sims eilėraštis. Buvo ir daugiau deklamacijų. Deklamavo: Marija Gvildytė ir Rūtelė Kaunelytė. F. Motūzą gražia tautodailės juosta apjuosė šaulių mažosios talkininkės: Virginija Pranėnaitė ir Jacinta Žiūkaitė.

Kiekvienas paskaitininkas buvo apdovanotas balta gėlele prie atlapo, o sesės net gėlių puokšte. Visa kultūrinė popietė buvo pravesta savomis jėgomis.

Sėkmingai ir gražiu pavyzdžiu sušvitusią šaulių kultūrinę popietę baigėme kavute, kurios metu buvo pasveikintas tą dieną gimtadienį švenčiąs š. Bronius Burba. Daug širdies ir darbo, ypač F. Motūzo klėtelės pastatymui įdėjo: pirm. V. Tamošiūnas, Br. Burba, Fel. Blauzdys, J. Racevičius, P. Žiūkas, P. Bliūdžius ir šeimininkės: š. St. Pranėnienė, Žukienė ir Dryžienė.

Prie šios popietės organizavimo yra kur kas daugiau prisidėjusių, tik vieni nežinomi, o kiti prašė neskelbti jų pavardžių. **V. Saurimas**

Seniausi Detroito St. Butkaus kuopos šauliai: iš k. į d.: J. Šimkus ir F. Motūzas, kuris apdovanotas tautine juosta ir baltų gėlių puokšte; prisega Jacinta Žiūkaitė. Nuotrauka J. Gaižučio

Redaguoja E. PETRAUSKAITĖ, 926 W. 52nd Street, Chicago, Ill. 60609

TIKROJI MOTINA

Kad mano ausį paliestų melodija,
ta amžiais tvaskanti motinos žodyje,
kad ištrykštų dar kartą daina, Jos dainuotoji,
kaip sidabro srovė pavasario puotoje . . .

Kaip geisčiau aš, kad galėtum paliudyti:
"Tave miniu vien kaip mylintį kūdikį,
kur kai žvilgį nekaltą į motiną pakelia,
rods, matai tarp ramunių skaisčią rugiagėlę".

M. Vaitkus

Pirmą kartą pamačiau ją, kai ji buvo šešerių metukų. Prispaudus nosytę prie lango mažytė žiūrėjo, kaip kiti vaikučiai žaidė, krykštaudami lakstė po žalią, nesenai nupjautą pievą. Kažkodėl negalėjau nuo jos atitraukti akių. Ji buvo aprengta kuklia pavasarine suknele. Jos ilgi, tamsūs plaukai buvo palaidi. Apvalūs jos veideliai balti, lūpytės ružavos, o juodos akys — didelės, didelės. Mergaitė atrodė kaip ką tik pražydusi pavasario gėlė. Bet kažko jai lyg trūko.

Stebėjau ją ilgai, nes mačiau, kad jos veidelis nepaprastai liūdnas. Be jokios šypsenėlės, jos akutėse ne vaikystės linksmumo liepsnelė, o tik maža skausmo ašarėlė karts nuo karto sužibėdavo.

Pradėjo temti. Vaikai subėgo į didžiulį namą. Mažoji mergaitė vis dar stovėjo prie to pačio lango. Tik dabar ji, atsidusus, nukreipė akis į kelią, einantį per žaliąją pievą, per tamsųjį netoli esantį mišką, per didįjį pilką miestą, užsibaigiantį nežinia kur. Ji kažko lyg laukė.

Neiškentėjau — įėjau į vidų pasiteirauti. Pasirodė, kad tie namai — vaikų prieglauda. Mažoji mergaitė tėvo nepažinojusi ir motinos palikta. Jau trys savaitės ji ten prižiūrima, o vis dar kiekvieną dieną ji prie lango stebėjo kelią, kuriuo ji buvo atvesta ir palikta, užmiršta.

Nevisai supratau, kas su manim atsitiko, bet širdyje buvo skaudu. Norėjau apkabinti mergaitę, priglausti ją, nušluostyti ašarėles ir grąžinti jai šypsenėlę. Tačiau, aš jai buvau nepažįstama ir turėjau likti nežinoma. Nuskubėjau savo pačios namų link. Tenai manęs laukė dviejų metukų Dutis ir mano pačios žilagalvė motina. Ilgai dar mane persekiojo tos mergaitės liūdnos akutės. Pažiūrėdavau į savo Dutį ir ne kartą pagalvodavau — kaip gali motina atsisakyti savo nuosavo, nekalto vaiko?

Kartą ir vėl ėjau pro prieglaudą. Nepastebimoj vietoj sustojau ir dairiausi mergaitės. Lange jos nemačiau. Nebežinojau ką begalvoti. Staiga, iš už krūmų prie namo kampo, išbėgo grupė šūkaujančių vaikų. Žiūriu — ir mano jieškoma mergaitė jų tarpe. Apsidžiaugiau pamačiusi ją uždususią, besijuokiančią. Nepajutau kaip ir aš pradėjau šypsotis.

Jau norėjau eiti toliau savo keliu, kai pro duris išėjo vedėja su malonios išvaizdos ponia. Nematytos moters žvilgsnis lydėjo mergaitę, o jos akyse spindėjo džiaugsmas. Mergaitė jos nematė. Svetimoji ponia padavė ranką vedėjai, ir, atsisveikinus, žengė miesto link. Ir aš nuėjau, svarstydama visa tai, ką mačiau . . . Ponia, išrodo, ne mergaitės motina ir ne giminė, nes mergaitė jos nepažino ir nepribėgo. Nutariau, kad ši moteris pamilo ją taip, kaip ir aš, ir ruošėsi jai duoti kiek laimingesnį gyvenimą.

Laikas bėgo. Nepastebėjau, kaip greitai praėjo viena vasara, o jau ir vėl saulė žeme ritinėjosi. Jau ir mano Dutis kiemely lakstė su savo amžiaus vaikučiais. Kiek džiaugsmo, kiek juoko ir jam ir man! Kokia graži yra vaikystė, kai vaikai turi savo motinas ir tėvus!

Kartą ir vėl pasukau prieglaudos link. Ir vėl mačiau ten daug vaikų, bet tos mergaitės nebesimatė. Ėjau pamažu toliau, į miestą, prisiminus, kad prižadėjau Dučiui lauktuvių. Oras buvo neįprastai gražus. Šilta. Nutariau eiti per miesto parką. Sutikau vieną šeimą, antrą, ir netikėtai akimis užtikau lyg pažįstamą moterį, už rankos pasiėmusią seniai bematytą mergaitę.

Akimirka, ir atpažinau tą pačią ponią, kuri aną kartą prie prieglaudos durų stovėjo. Mergaitė buvo linksmutė, jos veidelis kaip saulutė spindėjo. Ji čiauškėjo, kaip jaunas paukštelis. Pamažu praeidama išgirdau:

— Mamyte, tu manęs niekad, niekad, nepaliksi?

— Ne, mažyte! Juk tu mano brangiausias turtas.

— Tu tikrai mano mamytė!

Grįžus namo savo mamai papasakojau, ką mačiau, ką girdėjau. Švelniai ji nusišypsojo ir priminė man seniai jos tartus žodžius:

— Vaikeli, ne ta yra motina, kuri pagimdo kūdikį ir jį pameta, bet ta, kuri jį užaugina ir atiduoda jam savo širdį.

Jaučiausi laiminga dėl tos mergaitės, kad ji susirado sau tikrą motiną.

Gabrielė

— — —

Šeima yra tautos gyvybė.
Lietuvis kuria lietuvišką šeimą.

Iš Lietuvių Chartos

IŠ ČIKAGOS VYTAUTO D'DŽIOJO KUOPOS ŠAULIAMS BENDRARAŠČIO

II Pasaul. karo ir sovietų antplūdžio į Lietuvą išdavoje, dalis tautos patekusi į laisvą pasaulį, jau pradeda užmiršti patirtas kančias, pasidarė nejautri Lietuvoje ir Sibire kenčiančiai tautos daliai. Nemažai ekonominiai atkutusių lietuvių pradeda net lietuviškumo kratytis. Jau tenka pastebėti lietuvių motinėlių, kurios viešoje vietoje gėdinasi su savo atžala lietuviškai kalbėti, jau daug kam lietuviškumas tapo kaip ir gėda.

Broliai ir sesės šauliai! Mes savo mintis ir darbus esame pašventę Nepriklausomai Lietuvai. Gyvendami laisvame krašte, tikruoju ginklu negalime kovoti, bet mums nedraudžiama imtis kito ginklo: šaulio lietuviškos dvasios, puoselėti lietuviškumą.

Jungdamiesi į šią garbingą Šaulių Sąjungą, mes pasižadėjome vykdyti šauliui-ei privalomus nuostatus. O jie, kaip jau žinome, mums sako: 1. branginк šaulio vardą ir lietuvio garbę, 2. švieskis ir šviesk, 3. stiprink valią ir kūną, 4. būk mandagus ir drausmingas, 5. būk tiesus ir teisingas, 6. tesėk žodį ir 7. būk budrus. Tai griežtai privalomi mums tremtyje esantiems nuostatai.

Šiandieną gyvenant tautų maišatyje, svarbiausias mūsų uždavinys — išlaikyti lietuviškumą, kurio pagrindu yra lietuvių kalba. Jau 1960 m. "Tremties Trimite" š. Vl. Išganaičio straipsnyje šauliams buvo priminta, ką 1599 m. Vilniuje leistoje Postilės įžangoje Mikalojus Daukša rašė. Tuos žodžius pakartojame: "Ne žemės derlumu, ne drabužių įvairumu, ne šalies gražumu, ne miestų ir pilių tvirtumu laikosi tautos, bet daugiausia išlaikydamos ir vartodamos savo kalbą, kuri didina ir išlaiko jų bendrumą, santaiką ir brolišką meilę. Kalba yra bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiškumo tėvas, valstybių sargas. Atimk ją tautai ir su ja atimsi iš tautos santaiką, vienybę ir gerovę. Atmesk ją — užtemdysi saulę danguje, pasaulio tvarką suardysi, atimsi gyvybę ir garbę". Čia paminėtų šauliams-ėms nuostatų 2 p. pasakyta, kad šaulys-ė turi šviestis ir šviesti, o M. Daukša išaiškino, ką reiškia tautai sava kalba. Šis faktas ne tik pačius šaulius įpareigoja savo šeimą auklėti lietuviškoje dvasioje, bet daboti ir rūpintis, kad visos lietuvių šeimos žengtų tuo pačiu keliu. Šioje srityje ir yra šaulio šiądieninė kovos arena. Patys nebijokime viešai lietuviškai kalbėti, bet ir kitus lietuviškai kalbinkime. Jei kuris lietuvis tave kalbintų svetima kalba, jam atsakyk lietuviškai, nuduok, kad tos kalbos nemoki ir nesupranti. Ieškok būdu pasišovusiam į svetimybę tautiečiui parodyti, kad jo pasirinktas kelias klaidingas: kad tuo keliu eidamas gali paklysti ir vėliau gailėtis.

Suprantama, šis kovos būdas nelengvas ir labai painus: galima susilaukti labai skaudžių atkirčių, paniekos kitų akyse; bet ar tai mus turi atbaidyti? Aišku, ne. Juk kiekviena kova nemaloni ir sunki. Kad ir labai skaudžiai įžeistas, nenusimink — visada į ateitį žiūrėk blaiviomis akimis. Kovok ir kentėk, nes tam esi pasišventęs. "O vienok Lietuva juk atbus gi kada", tavo darbai bus džiaugsmu vainikuoti ir pasididžiavimu savo įnašu į Nepriklausomybės atstatymą.

Jaunieji šauliai ir sesės šaulės! Šie metai yra jūsų metai — jūsų lietuvių tautai teisėtų reikalavimų ir kovos metai. Neorganizuotą lietuvišką jaunimą burkite po savo vėliava, junkitės su kitomis lietuviškomis organizacijomis bendrai kovai dėl Lietuvos ir kitų pavergtų tautų išlaisvinimo!

Mūsų skyriaus neužmirštamai narei

MARIJAI TAMIENEI

mirus, nuoširdžiai užjaučiame p. Juozą Tamą, dukrą ir anūką.

D.L.K. Birutės dr. New Yorko sk. valdyba ir narės

Reiškiame nuoširdžią užuojautą ramovėnui Juozui Tamui ir artimiesiems, jo mylimai žmonai MARIJAI mirus.

L.V.S. RAMOVĖS
New Yorko sk. ramovėnai

LIETUVIAI KARIAI laisvajame Pasaulyje

Lenkime galvas pagerbdami tuos lietuvius karius, kurie žuvo Pietų Vietname: **Richardas Genis** iš Vašingtono ir **Vilimas Šolis** iš Mass. Jie paaukojo gyvybes, bekovodami prieš žiaurųjį bolševizmą. Giliausia užuojauta jų šeimoms.

— **Algirdas Paškevičius** rašo iš P. Vietnamo, kad jis labai džiaugiasi, jog lietuviai jo nepamiršta. Jis priklauso I Kavalerijos divizijai, kurios vyrai stato tiltus, aerodromus ir tiesia kelius be poilsio. Jis tikisi liepos mėn. sugrįžti nors trumpai pas savo tėvelius Waterbury.

— **Aleksandras Dielininkaitis,** Argentinoj pašauktas atlikti karinę prievolę. Apmokymą išeis Campo de Mayo, o vėliau baigs Karo policijoj, Palermo.

— **Aušros Vartų** draugovės jaunesniosios skautės atliko šiemet gerą darbą: pasiuntė daug siuntinėlių į P. Vietnamą našlaičiams. Skautai palaiko ryšius ir su lietuviais kariais. Norint pasiųsti našlaičiams pakietėlius rašyti: A. Zelnis Pfc. 18 Engineer Brigade, A.P.O., San Francisco, Cal.

— **Steve Dambrauskas,** kurio tėveliai gyvena 4540 S. Plainfield, Chicago, buvo parvykęs į namus iš Korėjos. Jis baigs karinę tarnybą Kansas valstijoj.

— **Kpt. Darius Bakūnas** iš Los Angeles, buvo išrinktas Amerikos aviacijos pasižymėjusių tarpan. Jis manevrų metu nuleido dviejų dienų laikotarpyje. 810 parašiutininkų, tiksliausiai apskaičiuodamas.

— **Amerikos** karo veteranai bal. 30 Čikagoje suorganizavo lojalumo paradą vidurmiestyje. kurio metu pagerbė kovojančius karius P. Vietname. Veteranai pakvietė ir visų pavergtųjų tautų atstovus dalyvauti tame parade.

— **Čikagos** ginkluotų jėgų paminėjimą meras Daley pravedė per ištisą savaitę. Komitetan buvo pakviesti dr. P. Grigaitis, Br. Nainys ir agr. Šantaras. Gegužės 21 d. įvyko didžiulis kariuomenės paradas ir minėjimas.

— **Inž. Raimundas Mišauskas,** pasižymėjęs parašiutininkas, buvo iššauktas porai savaičių pratyboms. Mišauskas turi pareigas ir prie Jaunimo Kongreso: jis suorganizuos lietuvius karius veteranus kongreso metu. Jaunimo Kongresas juos pagerbs.

— **Jurgis Stankūnas,** veiklus Ramovės Čikagoje narys, sunkiai susirgo ir guli šv. Kryžiaus ligoninėje. Jam labai rūpėjo sušaukti atsargos karininkų suvažiavimą Dainų šventės metu.

—**A. a. plk. ltn. Jokūbas Baublys-Baubliauskas,** ilgametis II inž. bataliono vadas, staiga mus paliko, sulaukęs 71 metų amžiaus. Dar vos prieš kelias savaites jis rašė laišką, buvo susirūpinęs apie aprašymus "Drauge" ir prašė parašyti apie Šarvuočių Rinktinės likimą. Jis buvo labai draugiškas ir tolerantiškas.

— **Kpt. Alfredas Alekna,** čikagietis, nuoširdžiai dėkoja S. Herald leidėjui Vondrak už prisiųstas knygas ir žaidimus. Jis viską perleidžia sergantiems kariams, kurių esą jo globoje 180. Ligoninė priklauso 12 USAF daliniui.

— **Pfc. Stanley Tyška,** esantis 20 mylių už Saigono, I pėst. divizijoje, rašo S. Heralde, kad kariai Vietnamw labai jautriai išgyvena karą ir džiaugiasi, kad Amerikos žmonės stoja už jų pastangas karą laimėti. Jie giliai supranta, kad Amerikoj, viduje, veikia priešas ir kur eina jų parama. Visi kovoją kariai trokšta tik pragalės, kad P. Vietname išlaikytų laisvę.

— **Tadas Biknius**, nuo pernai metų tarnauja savanoriu 5 p. div., inžin. Bn., Fort Carson Col. Jis yra išlaikęs egzaminus vairuoti ir taisyti tankus.

MIELAS KARY,

Mudu du draugai, jausdami tautinę pareigą ir įsipareigojimus savo tautai ir valstybei, bet negalėdami, kaip ir dauguma, aktyviai pasireikšti, norime savo jausmą išreikšti buvusiems kariams. Prašome siųsti keturias prenumeratas tiems kariams. kurie neišgali patys KARĮ išsirašyti (ligonys, ar gyvenantieji senelių prieglaudose). Čia įdedame 25 dol.

Tavo mieli skaitytojai ir mažai žinomi rėmėjai,

Adomas Marciuška ir
Bruno Pošius, Los Angeles

— — —

Jei Sovietų Sąjunga staiga pultų Ameriką atominiais ginklais, tai, anot gen. Earle E. Partridge (Šiaur. Amerikos orinės gynybos vyr. vadas) mes teturėtume tik dvi valandas laiko tą puolimą pasitikti ir sulaikyti. Tos dvi valandos išgelbėtų didžiuosius JAV miestus. Nors tai labai trumpas laiko tarpas, bet generolas mano, jog jo pakaktų, jei tik mūsų puiki ryšių sistema, išsitęsusi nuo Arktikos iki Meksikos, būtų saugi nuo sabotažo.

Tas didžiulis **JEI**, deja . . . Mat, reikia atsiminti, kad Amerikos Ryšių unijos (American Communication Association) prezidentas ir kiti penki unijos vadovybės nariai, praėjusių metų gegužės mėn. užklausti apie priklausomybę komunistų partijai, šaukėsi Penktojo Amendmento (The Fifth Amendment). Ši unija tvarko tą ryšių sistemą, kuria remiasi mūsų gynyba. Tuo tarpu Vyr. Teismas laiko surišęs FBI rankas, kai reikia išrankioti komunistus iš unijų. **A. O.**

Amerikietis turi prisiminti, kad besitęsiančioje kovoje už laisvę, nėra jokio pakaitalo pergalei. Nesant pakaitalo yra tik pasirinkimas. Pasirinkimas vergijos. **(Clarence E. Manion)**

Kiniečių bomba

Savo laiku "Kario" skiltyse tilpo keletas samprotavimų dėl atominių ginklu panaudojimo grėsmės, kylančios iš Kinijos. Dar ir šiandien tebemanoma, kad kiniečiai, dėl neišvystytos pramonės, negreit sugebės pasigamint priemones atominių ginklų panaudojimui. Tačiau yra kita samprotavimų kryptis, kuri iškelia kiek skirtingas pažiūras: nėra pavojaus, kad kiniečiai viršys atominiais ginklais nekomunistinį pasaulį, bet kiniečiai yra įsitikinę, kad jie išsilaikys prieš bet kokį atominių ginklų puolimą. Pavyzdžiui, 1963 metais, kai kilo klausimas dėl atominių bombų bandymų, Kruščiovas pareiškė, kad Maotsetungas jam pasakęs: — jei atominio karo pasėkoje ir pusė žmonijos būtų sunaikinta, tai antroji pusė išliktų. Kapitalistinis pasaulis būtų žuvęs, o likęs socialistinis pasaulis, pusės šimtmečio bėgyje, vėl pasidaugintų iki buvusio skaičiaus ir valdytų pasaulį.

Tas pats Maotsetungas 1957 metais, vizito Jugoslavijoje metu, pareiškė, kad kiniečiai nors ir plikom rankom likę, tačiau atominio karo nesibijo — tai kas, jei žus 300 milijonų kiniečių iš 750 milijonų (1957 metais), dar liktų pakankamai užvaldyti žlugusių kapitalistų pasaulį. Žinant, kad Kinijos miestuose, atseit sutelktai, gyvena tik viena septintoji visos Kinijos gyventojų ir, kad toli atsilikusi ir plačiai išmėtyta sunkioji pramonė, mažiausiai bus paliesta atominių ginklų. Mao, atydžiai sekęs amerikiečių mokslininkų stebėjimus, Bikini atole, kur amerikiečiai bandė atomines bombas, nesenai vienam amerikiečių žurnalistui (Edgas Snow) pareiškė, kad atominiai krituliai nėra jau taip blogi, — kad ir sunkesnėse sąlygose žmonės ir gyvuliai galėtų gyventi. Nejieškant daug pavyzdžių, galima sakyti, kad kiniečių vadų sprendimas gali visai nepriklausyti nuo tų elementų, kuriuos panaudotų vakarų pasaulis — kad ir minėtų pavyzdžių ribose, priklausytų nuo Mao galvosenos. Jau senokai kaž kas yra pasakęs, kad branduolinė energija yra idioto ginklas — jei jis panaudotas, neatsiekia savo tikslo. Kiniečių vadų neracionalus galvojimas gali visai nelauktai nuvesti ne tik pačią Kiniją į sunaikinimą, bet ir į globalinę katastrofą. Mažos fanatikų saujelės neatsakingas sprendimas išprovokuotų, taip gausiai sukrautos, ginklų formoje, branduolinės energijos panaudojimą.

— — —

Kad minėta nuomonė nepaliktų tuščias pasakymas, reikėtų dviejų esminių duomenų: bendrų žinių apie branduolinę energiją ir jos veikimą, ir kokiame stovy yra šiuo metu vakarų pasaulis atominių ginklų atžvilgiu.

Branduolinės energijos ir jos veikimo apybraiža būtų atskira tema, kuriai tektų skirti daugiau vietos, kas, manau, mums, gyvenant šiam laikotarpyje, būtų reikalinga suprasti, bent tiek, kiek, sakysim, apie automobilį, kurį tiek daug kasdieniniame gyvenime naudojam.

Pagal amerikiečių spaudos pasisakymus, branduolinių ginklų yra pasigaminta tiek, kad papildoma gamyba šiuo metu labai sumažinta. Šimtai B-52 gali nešti po 25 megatonus galingumo bombas, juos papildo virš 850 tarpkontinentinių raketų. 1970 metais visa amerikiečių branduolinė gynyba bus sukoncentruota vien tarpkontinentalinėse raketose (McNamara 1965).

Daleiskim, kad Kinijos būtų numesta 400 bombų po 25 metagonas, viso 10 kilomegatonų arba po 13 tonų kiekvienam asmeniui, gyvenančiam karo metu Kinijoj. Reikia pažymėti, kad viena 25 megatonų bomba yra 1250 kartų galingesnė už numestą 1945 ant Hirošimos; 250 kvadratinių mylių plote sunaikintų visus pastatus ir 75 proc. gyventojų. Vienos valandos bėgyje padengtų 15000 kvadratinių mylių plotą mirtingais radijo aktyviais krituliais, kurie, dviejų savaičių bėgyje, naikintų išlikusius nuo sprogimo — kaitros. Dabartinės Kinijos plotas yra 2,657,765 kvadratinės mylios, tai beveik ketvirtadaliu didesnis už JAV ir Kanados plotą kartu, tačiau iš 22 provincijų, trylikoje, derlingesnėje žemėje, yra susitelkusi gyventojų dauguma, ir tai mažas plotas keturiems šimtams megatoninių bombų, kurias amerikiečiai šiuo metu gali panaudoti. Jei pridėti dar įvairias infekcines ligas, kurios tuoj pat sektų visuotiną krašto destrukciją (žinant menką sanitarinę buklę), stoka maisto, tai bendroje išvadoje kiniečių vadai turėtų būti tikri, kad jie tas sąlygas žino, prieš pradėdami bent kokio branduolinio karo provokaciją.

— — —

Uranijaus atomo branduoliui suskilus, gaunasi strontium 90, kuris laikosi (būna aktyvus) 28 metus, o dirvožemyje — 56 metus.

Strontiumą 90 godžiai absorbuoja augalai, kuriuos žmonės ir gyvuliai naudoja maistui. Tuo būdu ir maisto produktai būtų apkrėsti. Strontium 90 sukelia kaulų ligas, anemiją, vėžį ir leukemiją. (Reiktų paminėti cesium-137, anglį-14, barium 137, kurie taip pat atsiranda branduolinei enrrgijai atsipalaidavus ir žalingai veikia į gyvus organizmus ir organus).

Nebereikalo amerikiečiai skiria daug pinigų ir ruošia specialistus -į rengimams prieškritulinei apsaugai visame krašte, nes niekas negali nuspėti ir numatyti, kokios priemonės tektų panaudoti apsaugoti žmoniją nuo visiško sunaikinimo.

Princeton, N. J., universiteto profesoriaus dr. Summerfield nuomone, yra klaidinga nedavertinti kiniečių pajėgumą pasigaminti, artimiausiu laiku, tarpkontinentalinių raketų, su branduolinės energijos užtaisais. Kai kiniečiai pasigamins ką nors panašaus į nūdienines amerikiečių priemones, vakariečiams tada reikės turėti jėgos balansą savo pusėje, kad išlaikius taiką, grasinimu sunaikinti. Nuo tada ir prasidės didžiausias pavojus, kad kiniečių vadai nedavertins branduolinio ginklo panaudojimo pasekmių ir pirmieji tą ginklą panaudos.

B. B.

"Cobra" Vakarų Vokietijos armijoje

Abiejų pasaulinių karų patyrimai parodė, kad pirmoje eilėje turi būti pasirengta prieštankinei apsaugai — sunaikinimas puolančių tankų turi būti vienu iš pirminių taktinių uždavinių (F. J. Gerloff). Anų karų metu pėstininkų prieštankiniai ginklai buvo artimų atstumų aktyvūs (granatų ryšuliai, panzerfaustai ir t.t.) ir pasyvūs (kliūtys), kurie tik laikinai sustabdydavo puolančius tankus, bet jų nesunaikindavo. Išmestos priekin lauko patrankos (77 mm - 106 mm) arba dvigubo veikimo priešlėktuvinės, prieštankinės patrankėlės 45 ir 90 mm, specialūs pabuklai — tai vis didesnių vienetų prieštankinės apsaugos priemonės būna išdėstytos, palyginamai, su spragom.

Šiuo metu, bandymų stadijoj pėstininkų apginklavime Vakarinės Vokietijos armijoj, kaip integralinė pėstininkų ginklavimo priemonė, įvesta vieno kovotojo nešiojama ir aptarnaujama prieštankinė raketa 'Cobra'. 'Cobra' nereikalinga jokių paleidimo parengimų — gali būti šaunama nuo žemės, arba automašinos. Ji sveria 10 kg., tolinaša 1600 m.; valdymo aparatas sveria 4 kg. — juo vairuojama į taikinį raketa. Skridimo greitis 85 m/sek. Pramušamoji jėga —

15° kampu (net) 500 mm šarvas. Valdymo vielos ilgis 1850 metrų. Veiksminga betkokioj temperatūroj ir oro sąlygose (primena Goliathą).

Paleidimo procedūra: raketa padedama ant išlygintos vietos; kovotojas sujungia raketą valdymo viela, kuri yra ritėje, o antrą vielos galą — su paleidimo aparatu. Kovotojas gali pasirinkti stebėjimo punktą iki 70 metrų atstumo nuo raketos. Vienas kovotojas gali aptarnauti kelias raketas. Taiklumas priklauso nuo apmokymo. Pasiekiama 95% taiklumo prie normalių sąlygų ir normaliai parengtų kovotojų.

Tiek vokiečiai, tiek kitos NATO karinės jėgos, šiam pėstininkų prieštankiniam ginklui skiria labai daug dėmesio. **B.**

COBRA

Generolas Konstantinas Kleščinskas sovietų keliamas į didvyrius

Kaip žinia, 1927 metais Lietuvos kariuomenės teismas nuteisė sušaudyti generalinio štabo viršininką generolą Konstantiną Kleščinską, šnipinėjusį sovietams. Š. m. balandžio 29 d. "Komjaunimo Tiesoje" duodama kiek daugiau žinių apie gen. K. Kleščinską. Ten rašoma, kad 1920 m. sovietų raitininkų korpo vadas Gajus. kuris buvo užėmęs Vilnių, perdavė miesto raktus Lietuvos kariuomenės pulkininkams Ladygai ir Kleščinskui. Gajus ten draugiškai kalbėjęsis su Kleščinsku. Apie jį čia rašoma, kad jis Rusijoje buvo baigęs karo akademiją, tarnavęs Volinijos pulke, kuris vėliau išgarsėjęs Vasario ir Spalio revoliucijose, leibgvardijoje. I pasaulinio karo metu Kleščinskas patekęs į vokiečių nelaisvę, o sugrįžęs Lietuvon stojo į besiorganizuojančią kariuomenę ir čia jam buvo pavesta vadovauti divizijai. Po metų Kleščinskas buvo pakeltas į generolus leitenantus ir paskirtas generalinio štabo viršininku. Toliau atpasakojamas "Komjaunimo Tiesos" korespondento A. Dunajevskio pokalbis su Lietuvos valstybinio archyvo tarnautoju Kazimieru Tamašausku, ligoninės palatoje. Tamašauskui pasakius, kad gen. Kleščinskas 1927 m. buvęs sušaudytas "už ryšius su Tarybų Sąjunga", palatoje prabilęs 70 metų lietuvis, aštraus proto ir geros širdies žmogus:

— Jeigu norite žinoti mano nuomone, tai generolas Kleščinskas yra mūsų nacionalinis didvyris. Toks, kaip pavyzdžiui, rusų generolas Antonas Stankevičius. Abu jie nutraukė ryšius su baltagvardiečiais. Stankevičius palaidotas Raudonojoje aikštėje. Reikia surasti Kleščinsko kapą ir pastatyti jam paminklą, sužinoti, kur jo artimieji.

Susisiekta su Kleščinsko našle. gyvenančia Kuznecke, Penzos srityje. Ji, Marija Sergejevna, šiaip atsiliepė:

"Konstantinas buvo tikras patriotas: jis mylėjo ir Lietuvą, ir Tarybų Rusiją, jos Raudonąją Armiją, sugrąžinusią dvidešimtais metais Lietuvos liaudžiai jos senąją sostinę. Aš didžiuojuos, kad mano vyrui Gajus perdavė išvaduoto miesto raktus ir kad, juos priėmęs, Konstantinas nuoširdžiai palinkėjo raudoniesiems raitininkams pergalės".

J. P.

LIETUVIŲ, RUSŲ ARMIJOS GENEROLŲ, VEIKLA

Buvęs Lietuvos savanoris, valdžios lėšomis išsimokslinęs ir ištarnavęs generolo laipsnį, Vl. Karvelis. II pasaulinio karo metu perėjęs Sovietų Rusijos kariuomenės tarnybon, dabar gyvena Vilniuje. Būdamas atsargoje, jis verčiasi propagandos darbu. Jis yra žmogus. kuris "palaiko ryšius" su lietuviais, gyvenančiais užsieniuose. Jo žinioje yra ir priiminėjimas atvykusių į svečius lietuvių, iš svetur. Be to, jis užsiima ir visai nešvariu darbu, būtent: jis, išleidęs anglų kalba knygas, kuriose telpa sąrašai komunistų teismų nubaustųjų už akių, o dabar gyvenančių laisvajame pasaulyje lietuvių, glėbiais siuntinėja užsienio lietuviams. Žmonės, kurie nieko bendro nėra turėję su bolševikais ir jų okupacija, gavę tokias knygas, tiesiog nežino ką daryti. Baiminasi, kad nebūtų įtarti esą svetimos valstybės agentai ir platiną jų propagandinę literatūrą.

Antras, irgi buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas, irgi valdžios lėšomis išėjęs augštus karo mokslus ir pasiekęs pulkininko laipsnį, tai A. Urbšas, dabar sovietų dimisijos generolas. II p. karo metu perėjęs Sovietų Rusijos armijos tarnybon, irgi verčiasi propaganda. Spaudoje, kauniečių vardu, rašo propagandinius straipsnius, įtikinėja liaudį, kad Kaune, "Vienybės" aikštėje, dabar Janonio, būtinai reikės pastatyti Lenino paminklą, kuris papuoštų Kauną ir taip jo senos svajonės išsipildytų. Taip pat įtikinėja, kad prie IX forto reikėtų įrengti aikštę, kurioje tektų pastatyti paminklą "fašizmo aukoms". Pirčiupio pavyzdžiu. Tik deja, pastarajam sumanymui komunistų valdžia neduoda pinigų. Todėl draugas generolas tam sumanymui vykdyti, jau pradėjo rinkti aukas.

Štai prie ko priėjo buvę Lietuvos kariuomenės augšti karininkai.

Matyti, kad vargas buvusiems generolams komunistų pavergtoje Lietuvoje, kad prisiėjo imtis tokio nešvaraus ir negarbingo darbo. Aiškiai matyti, kad iš jų ir jų mokslo ir turimų laipsnių, tiesiog tyčiojamasi.

Pov. Dirkis

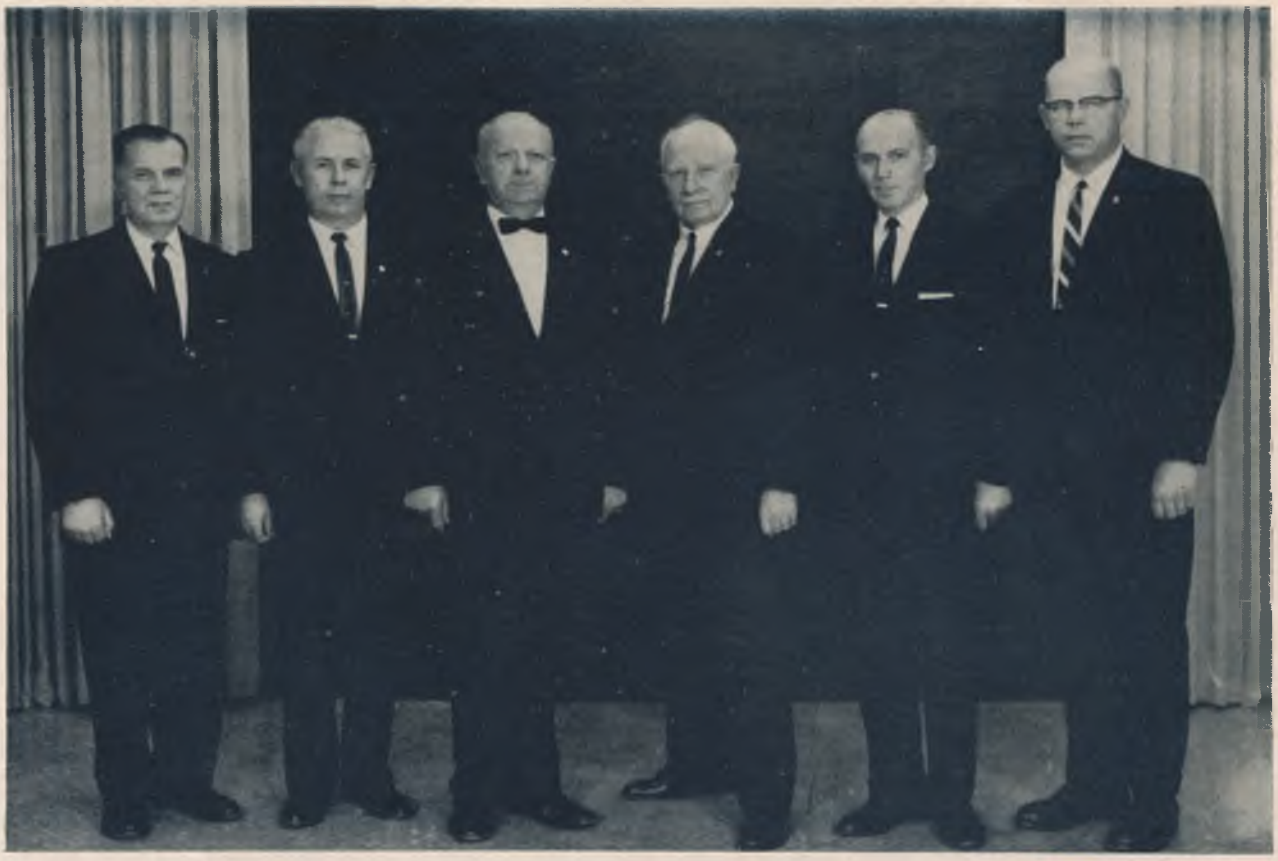

L.V.S. "Ramovės" Centro valdyba, iš k.: Jonas Švedas—kult. reik., Jonas Gaižutis—sekr., Karolis Dabulevičius—vicepirm., Stasys Dirmantas—pirm., Vladas Mieželis—vicepirm. ir Kazys Oželis—ižd. V. Noreikos nuotr.

MANČESTERIO SKYRIUS ANGLIJOJE

Š. m. sausio mėn. 15 d. lietuvių socialinio klubo patalpose įvyko metinis narių susirinkimas. Skyriaus valdybon išrinkti ramovėnai: K. Murauskas, A. Mažeika, J. Milaknis, J. Navickas, V. Kupstys ir S. Lauruvėnas. Skyriaus korespondentu perrinktas tas pats — E. Sabaliauskas.

Š. m. sausio mėn. 29 d. savo pirmame posėdyje, naujai išrinktoji valdyba pasiskirstė pareigomis: pirmininkas K. Murauskas, vice-pirmininkas J. Navickas, kasininkas J. Milaknis, reikalų vedėjas A. Mažeika ir sekretorius J. Šablevičius. Pirmininkas K. Murauskas jautriais žodžiais prašė valdybos narius, kiek tik sąlygos leidžia, dirbti Lietuvos naudai. Š. m. kovo mėn. 27 d. — sekmadienį, Eccles mieste įvyko Britų legiono Paminklinės salės pašventinimas ir iškilmingas atidarymas. Į šias iškilmes buvo pakviesti ir ramovėnai. Kariuomenės dalinių ir Britų legiono dalinių su vėliavomis tarpe lietuviai ramonvėnai su savo vėliava ir asistentėmis lietuvaitėmis, tautiniais drabužiais pasipuošusiomis, žygiavo ištisas 45 minutes Eccles miesto gatvėmis. Prie Karo paminklo paradą priėmė burmistras. Atžygiavus prie Paminklinės salės, Britų legiono skyriaus pirmininkas, dėkodamas visiems už dalyvavimą, tarp kitų, paminėjo ir lietuvius. Jis sakė: "Dėkui Lietuvių Veteranų Sąjungai, kuri kasmet kartu su mumis padeda vainiką prie Karo paminklo, pagerbdama žuvusius karius".

Po to, vietinė spauda rašė: "Žygio parade atspindį spalvų davė Lietuvių Veteranų Sąjungos vėliava ir mergaitės tautiniais drabužiais".

Sk. k.

IŠ BOSTONO SKYRIAUS VEIKLOS

Š. m. balandžio 17 d. įvyko pirmasis naujosios valdybos sušauktas narių susirinkimas. Pirmininkavo J. Vizbaras, sekretorius Ant. Vilenškis. Praėjusio susirinkimo protokolą perskaitė inž. J. Stašaitis. Protokolas, sukėlęs gyvas diskusijas, buvo priimtas su mažomis pataisomis. Toliau, pirmininko buvo paskaitytas valdybos paruoštas skyriaus metinės veiklos planas. Veiklos plane susirinkimo buvo aptarti šie pagrindiniai skyriaus parengimai:

1. Gegužės 30 d. (Memorial Day) aplankyti ir papuošti gėlėmis mirusių ramovėnų, gen. V. Adamkavičiaus ir ltn. Plaušinaičio, kapus, Brocktone, kitų — vietiniuose kapuose, drauge su Amerikos lietuvių karo veteranų "Dariaus" posto nariais.

2. Birželio 26 d. Cape Code, ramovėno dr. Br. Jansono vasarvietėje "Audronėje", įvyksta skyriaus ramovėnų ir jų svečių gegužinė — Joninės, pavasarinis išvažiavimas.

3. Spalių mėn. 1 d., Tautinės Sąjungos namuose, reigiamas mūsų spaudai paremti vakaras — balius.

4. Lapkričio 20 d., Lietuvių piliečių klubo auditorijoje, įvyksta iškilmingas Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimas, su menine programa ir kviestu prelegentu.

Susirinkimo iš skyriaus kasos buvo paskirta 130 dol. Lietuvos Laisvės kovų istorijos išleidimui paremti.

Pasaulio Lietuvių Jaunimo kongresui remti iš kasos paskirta 25

L.V.S. "Ramovės" Bostono sk. valdyba. Iš k.: Jonas Ūselis — vėliavos globėjas, Juozas Krutulis — vicepirm., Pranas Martinkus — ižd., Jonas Vizbaras — pirm., Antanas Vilėniškis — sekr.

dol. ir iš narių aukomis surinkta 35 dol.; viso Jaunimo kongresui buvo pasiųstas 60 dol. čekis drauge su raštišku pasveikinimu. Šiuo metu skyriuje yra 50 narių. Ramovėnų santykiai su kitomis lietuvių organizacijomis yra draugiški.

J. V. Sūdavas

HAMILTONO, KANADOJE RAMOVĖNAI APLANKĖ KRAŠTO KARIUS

1965 m. rugsėjo mėn. 27 d. 8 val. ryto būrys lietuvių karo veteranų išvyko aplankyti krašto karius ir susipažinti su jų kasdieniniu gyvenimu. Diena pasitaikė puiki, kaip ir išvykstančiųjų nuotaika.

Buvo pasirinkta aplankyti vieną iš didžiausių ir moderniausių karinio mokymo centrų, poligoną — Camp Borden.

Prie poligono vartų ramovėnus pasitiko kpt. Mansur, kuriam išvykos vadovas, Hamiltono skyriaus v-bos p-kas A. Ruzgys, visus išvykos dalyvius asmeniškai pristatė.

Kapitonas, kokių 28 m. vyras, maloniai visiems paspaudė ranką, perdavė poligono viršininko sveikinimus ir pakvietė sekti jį į poligono rajoną.

Pirmiausia nuvykome apžiūrėti vieną, iš mokymo reikalams naudojamų, muzėjų. Muzėjus turtingas įvairiais eksponatais. Čia veik viskas vaizdavo Britų imperijos kūrimo ir kovų už tos imperijos išlaikymą laikotarpį. Uniformų ir ginklų — iš visų pasaulio kampų. Daugiau Indijos maharadžų relikvijų, nei vietos indėnų karų laikotarpio ir jų gyvenimo palaikų.

Čia didelės knygos byloja kiek daug žuvusių įvairiuose imperijos karuose praėjo mokymą šitame poligone.

Poligonas buvo įsteigtas 1903 metais. Vienas didelis paveikslas vaizduoja kaip šitame poligone 1914 m. palapinėse buvo sutalpinta 100,000 karių, ir kaip II pasaulinio karo metu, jau moderniuose lauko pastatuose, buvo sutalpinta jau žymiai didesnis skaičius. Gana įspūdingas vaizdas — palapinių miškas.

Muzėjus yra gražiai tvarkomas ir priskirti vadovai mielai atsakinėja į visus klausimus. Pasirašę svečių knygoje, išvykome aplankyti Karo sanitarijos muzėjų.

Šis ir vėl gausiai aprūpintas eksponatais: beveik visų laikų įvairiausi karo lauko chirurginiai įrankiai ir sužeistųjų gelbėjimo įvairios priemonės. Vadovai mielai ir čia aiškino kiekvieno įrankėlio paskirtį, reikėtų būti karo gydytoju, kad viską supratus. Ten stovėjo visų laikų gailestingų seserų manekenai, pradedant Florencija Nightingale ir baigiant mūsų laikais. Čia vėl pasirašėme svečių knygoje ir padėkoję maloniam muzėjaus viršininkui, išvykome aplankyti Artilerijos muzėjų. Susodino mus į kariškus limuzinus ir už kokių 15 minučių privažiavome gražų, pušimis apaugusį, kalnelį, kuris, kaip grybais, buvo apsagstytas įvairiausių rūšių ir dydžio tankais. Pradedant I pasaulinio karo meto tanku, kurio vikšrai ėjo per visą tanko kūną ir ant kurio buvo numatyta vieta kariui, šarvais neapdengtam. Jo paskirtis — vadovo aiškinimu — buvo rodyti tankui kelią. Ir taip, iki šių dienų anglų Centuriono.

Dauguma tankų, atrodo, buvo atvežti iš karo lauko, nes veik visi buvo, vienaip ar kitaip, artilerijos sviedinių, ar kitų ginklų sužaloti.

Muzėjaus kiemas pilnas įvairiausių patrankų, patrankėlių. Gi pačiame pastate veik visi sunkesnieji ginklai, iš visų pasaulio kraštų. Čia teko pamatyti keli vokiečių 88 mm patrankos sviediniai, sudėti palyginimui su panašiais kitų šalių sviediniais. Ši patranka II pas. karo metu buvo tik-

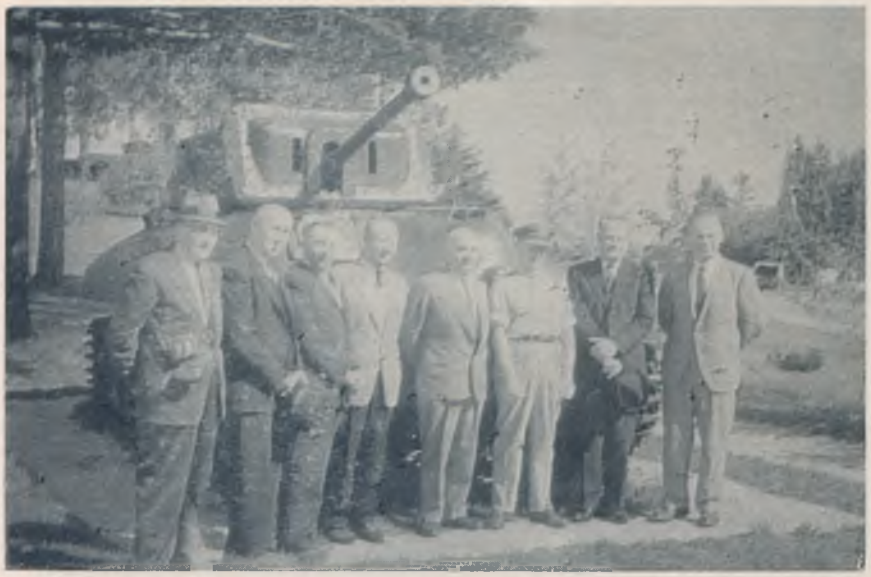

Hamiltono ramovėnai lanko Kanados kariuomenės poligoną — Camp Borden. Dalis ekskursijos dalyvių su kpt. Scott vidury. Jam iš deš. išvykos vadovas A. Ruzgys.

ra priešo pabaisa. Dėl savo nepaprastai didelės pramušamosios jėgos ir palyginti nedidelio svorio, ji buvo tinkama vartoti visokiose karo operacijose ir jai lygios tuo metu, nei viena kariaujanti šalis, neturėjo

Besidominti retais šio muzėjaus eksponatais atėjo pietų metas. Pietūs buvo parengti ramovėje, kuri buvo visai arti muzėjaus.

Ramovė įrengta lauko mediniuose pastatuose, labai didelė ir švari. Mums stalas jau buvo padengtas lininėmis staltiesėmis ir dalis maisto jau buvo ant stalo. Su padėklais praėjome pro virtuvę ir kiekvienas, pagal savo skonį, įsigijo puikiai pagamintą ir gausų davinį.

Vos susėdus prie stalo atsirado ramovės šeimininkas ir budintis karininkas, kurie mūsų vadovo atsiprašė, kad jiems buvo klaidingai praneštas mūsų atvykimo laikas ir buvo praleista proga mus iškilmingai sutikti, kaip jų programoje yra numatyta. Tai jie ypatingai apgailestavo. Tuoj ant stalo atsirado vyno bonkos. Mums buvo pareikšta, kad tai esanti karių dovana mums pagerbti.

Tuoj po pietų buvome pakviesti į turtingai apstatytą svečių kambarį, kur prisistatė įvairių laipsnių kariai, kurie bendravo su mumis iki išvykimo.

Svečių kambario gale įrengtas di-

(Nukelta į viršelių 3 psl.)

A. A. LTN. STASYS JAKUTIS

1966 m. sausio 5 d. Bostone mirė buvęs Lietuvos kariuomenės ltn. Stasys Jakutis. Velionis buvo gimęs Maskvoje 1910 m. kovo 14 d., bet augęs Užpaliuose, Utenos apskr. Mokėsi Ukmergės gimnazijoje, Kaune Karo mokykloje ir Vytauto Didžiojo universitete, ekonomijos skyriuje. Lietuvą okupavus rusams ir Lietuvos kariuomenę įkorporavus į Rusijos armiją, jam pavyko pasitraukti į Vakarus. Keturis metus išbuvo V. Vokietijoje, 1947 m. išemigravo į JAV ir apsigyveno Bostone. Gavo darbą cukraus fabrike, kuriame išdirbo 18 metų. Kadangi jam teko fizinis, nelengvas darbas, tai palūžo sveikata, prisiėjo operuoti, bet sveikatos nebeatgavo.

Ltn. S. Jakutis buvo sukūręs lietuvišką šeimą. Buvo vedęs Vytauto Didžiojo universiteto studentę Pr. Sakalauskautę, su kuria susilaukė trijų atžalų: Vinco, Laimos ir Jono. Vincas tarnauja Dėdės Samo kariuomenėje — Korėjoje, Laima studijuoja Prekybos kolegijoje, o Jonas lanko šv. Petro parap. pr. mokyklą.

Stasys Jakutis, atvykęs į šią šalį, rūpinosi kvietimu į Ameriką kitų tremtinių ir jų šalpa. Be to, tuojau įsijungė į organizacinį darbą: į L.V.S. Ramovę, Altą, Balfą ir LRKSA. Be to, priklausė šv. Kazimiero dr-jai ir Lietuvių Piliečių klubui. Visą atliekamą nuo darbo laiką skirdavo lietuvių visuomeninei veiklai ir savo vaikus ragino toje veikloje dalyvauti.

St. Jakutis, po gedulingų pamaldų šv. Petro bažnyčioje, buvo nulydėtas į Naujos Kalvarijos kapines, kuriose buvo palaidotas.

Paliko didelio liūdesio prislėgti: žmona Prakseda ir vaikai: Vincas, Laima ir Jonas-Algirdas.

Pov. Dirkis

A. A. Birutietė Marija Tamienė

New Yorko birutietės neteko veiklios ir mielos narės. Kiek ilgiau sirgusi, gegužės 3 d. mirė Marija Korženevskaitė Tamienė. Eilę metų ji išbuvo veiklia ir paslaugia D.L.K. "Birutės" dr., New Yorko sk., nare. Atsisveikinimas su velione įvyko gegužės 5 d. Šalinskų šermeninėje, Brooklyne. Maldas atkalbėjo kun. A. Račkauskas. Birutininkių vardu atsisveikino sk. pirm. L. Sperauskienė, ramovėnų — J. Virbickas. Laidotuvės įvyko gegužės 6 d. Šv. Karolio kapinėse, Long Island. Nuliūdę liko vyras ramovėnas Juozas Tamas, dukra ir anūkas.

A. A. KARO VALD. ALF. AMBRAŽIŪNAS

1966 m. kovo 6 d. iš ryto Čikagoje, Roselande, staiga gatvėje mirė mano buvęs raštvedys, karo vald. Alfonsas Ambražiūnas. Jis 1919 m. tarnavo Kauno Karo Komendantūroje ūkio dalinyje. Buvo savanoris-kūrėjas, kilęs iš Vilniaus krašto, Tverečiaus valsč. Švenčionių aps. Jis mirė eidamas 74 metus. Išėjęs iš kariuomenės tarnavo Prienuose pašto viršininku. Bolševikmečiu, pirmos okupacijos metu, buvo laikomas kalėjime, o jo žmona, gimnazijos mokytoja, buvo išvežta į Sibirą, iš kur po 10 m. grįžo į Lietuvą. Velionis JAV buvo vienišas.

Po gedulingų pamaldų Visų Šventųjų bažnyčioje, buvo palydėtas ir palaidotas šv. Kazimiero kapinėse.

Pov. Dirkis

Kaina
2 u. a

(Atkelta iš 160 psl.)

džiulis bufetas, gi kainos jame vos ⅓ rinkos kainos. Vaišintojai pastebėję, kad ekskursantai nesirikiuoja prie bufeto, mandagiai pasiteiravo, ar kas nepatinka. Buvo atsakyta, kad lietuviai kariai laikosi principo, kad susilaikymas — dorybė. Paaiškinimas, atrodo, šeimininkus patenkino, nes jie paskelbė, kad mums visi gėrimai veltui ir pasiūlė kiekvieną palydėti prie bufeto. Ka gi, prisiėjo priimti vaišingumą ir dalis pasivaišino.

Taip bešnekučiuojant atvyko kpt. Scott, kuris pranešė, kad dėl susidėjusių aplinkybių, artilerijos šaudymą pademonstruoti negalės. Tad teko su maloniais vaišintojais atsisveikinti ir karišKais limuzinais nuvykome prie savų mašinų. Kpt. Scott maloniai sutiko su ekskursantais nusifotografuoti prie vieno tanko, tankų miškelyje.

Po to, nuvykome prie stovyklos štabo, kur pagal programą, turėjome atsisveikinti su stovyklos viršininku ir jam padėkoti už malonų priėmimą. Kadangi viršininkas buvo išvykęs tarnybos reikalais, tai mus priėmė jo pavaduotojas mjr. Salmon. Jis mūsų vadovą jau pažino iš ankstesnių atsilankymų ir jį sutikęs prie kabineto durų, pasisveikino.

Kabinete išsirikiavome eilėje ir visi asmeniškai buvome pristatyti mūsų vadovo. Majoras su visais pasisveikino. Visų vardu mūsų vadovas pasakė žodį, pareikšdamas padėką už tokį puikų ir šiltą priėmimą. Mjr. Salmon stovyklos viršininko vardu pareiškė pasitenkinimą, kad mes pasirinkome aplankyti jo vadovaujamą stovyklą, išreiškė viltį kad ir ateityje palaikysime gerus santykius ir visiems palinkėjo geriausios sekmės.

Tuo baigėsi graži diena, kuri daugeliui priminė Tėvynėje švęstas kariuomenės su visuomene susiartinimo šventes. Pilni naujų įspūdžių iškeliavome.

Sudiev ir širdingiausias ačiū Camp Borden vadovybei ir kariams!

Dalyvis

LAIŠKAI REDAKCIJAI

Siunčiu keletą iškarpų iš laikraščio **"The Canberra Times", kur yra** įdomių straipsnelių apie "commo dog" (komunistų šunį) Paleckį, atvykusį į konferenciją SSSR parlamento atstovu . . .

Canberoje jau sklinda įdomių pasakojimų, o gal ir tikrų nuotykių apie Paleckį. Pav.: Hotelyje, kuriame apsistojo Paleckis, dauguma tarnaičių yra iš Pabaltijo ir kitų okupuotų kraštų. Vakar Paleckis paprašė, kad tarnaitės jam išlygintų kelnes. Jos, tačiau, griežtai atsisakė, sakydamos, jog tokių darbų nedirbančios, nes visi kelnes atiduoda į "dry cleaning", o, be to, Paleckis, būdamas proletaras, jei nori, gali ir pats kelnes išsilyginti.

V. Biveinis

Canberra, Australija

— — —

Dienraštis DRAUGAS paskelbė, kad Čikagoje mirė mokytojas Martynas Lacytis, sulaukęs 80 metų.

Galimas daiktas kad KARIUI niekas neparašys apie jį kaipo karininką, kadangi jį mažai kas žinojo. Buvo kuklus žmogus ir mūsų kariuomenėje trumpai tetarnavo. Manau būtų gražu, kad KARYS paminėtų jį, kaipo pirmąjį Klaipėdos miesto ir krašto komendantą. Nustebintas buvau perskaitęs plk. Liormono straipsnelį balandžio mėn. KARYJE, kuriame užginčija kpt. P. Dirkio aprašymą, kad M. Lacytis buvo pirmuoju Klaipėdos komendantu. Keistai atrodo, ne tik man, gal ir kitiems, kurie dar esame gyvi liudininkai Klaipėdos atvadavimo, kad 1927 metais atvykęs į Klaipėdą plk. Liormonas, nežinojo, kad Klaipėda turėjo miesto ir apskrities komendantūrą.

Jeigu yra tremtyje plk. Kalmantas, tai būtų jo pareiga aprašyti buvusiojo Klaipėdos komendanto trumpą biografiją ir nuopelnus. Vyr. ltn. Martyno Lacyčio viršininku buvo p. Budrys, Vyr. sukilėlių vadas, bet, deja, ir jo jau nebėra gyvųjų tarpe. Manau, ponia Budrienė gali suteikti kai kurių žinių, kadangi tuo metu ji dirbo p. Budrio sukilėlių štabe.

Atvykus su 7 p.p. į Klaipėdos stotį pirmuoju mano pažįstamu klaipėdiečiu buvo Martynas Lacytis. Pulko štabui jis prisistatė kaipo Klaipėdos komendantas ir savo patarnavimais daug padėjo pulkui apsigyventi ir apsirūpinti. Martynas Lacytis buvo didelis patriotas lietuvis. Jo motinėlės namuose ir seserys ir broliai gražiai lietuviškai kalbėjo ir lietuviškumu didžiavosi.

Reiškiu pagarbą

A. Stapulionis

Bostonas.

— — —

Jei atimsime iš turčių ir atiduosime beturčiams, tai turėsime tik daugiau beturčių. **A. O.**

— — —

Barbakovas, Sovietų ministerio pirmininko pavaduotojas painformavo spaudos atstovus, kad žemės ūkio gaminių Sovietijoje 1965 m. buvo gauta maižau kaip 1964 m., kurie, savo eile, buvę prasti metai (kaip paprastai Sovietuose yra).

1963 m. Sovietuose dirbamos žemės ploto buvo 75% daugiau kaip J. A. Valstybėse. Tam plotui apdirbti jie naudojo 7 kartus daugiau žemės ūkio darbininkų, kaip šis kraštas, o derliaus gavo tik pusę to, ką gavo JAV. Tuo tarpu Sovietams maitinti reikia 19% daugiau gyventojų, kaip J. A. Valstybėms. **N. R.**

Aukojo KARIUI:

Po $5.00: M. Dambrauskas, Renton, Wash.; Z. Pakalniškis, Hartford, Conn. **Po $4.00:** St. Medušauskas, Chicago, Ill.; P. Petrušaitis, Racine, Wis.; Z. Rimas, Brooklyn, N.Y.; B. Svilas, Detroit, Mich. **Po $2.00:** Alz. Banys, Stamford, Conn.; A. Bliūdžius, Detroit, Mich.; K. Daunys, Coniston, Canada; G.W. Radvenis, Los Angeles, Calif.; J. Vyšniauskas, St. Catharines, Canada. **Po $1.00:** S. Juras, Chicago, Ill.; J. M., Detroit, Mich.; Jz. Pranaitis, Chicago, Ill.; St. Pundzevičius, Great Neck, N.Y.; V. Reklaitis, Chicago, Ill.; A. Vileniškis, Dorchester, Mass.

KARIO nuoširdi padėka!

Didžiai Gerbiamam
"KARYS" Žurnalo Redaktoriui
Ponui Raulinaičiui

Centrinio Chicagos skyriaus valdybos ir savo vardu širdingiausiai dėkojame už pareikštą respektą mūsų draugijai, papuošiant "KARYS" žurnalo viršelį mūsų draugijos nuotrauka.

Linkime geriausios sėkmės Jūsų darbe!

Marta Babickienė
DLKng. Birutės dr. C. Chg. sk. pirmininkė

JAUNIMO KONGRESO LĖŠŲ TELKIMO REIKALU

Visi Pasaulio Lietuvių Jaunimo Metų, Jaunimo Peticijos ir Jaunimo Kongreso darbai vyksta gyvai. Visiems užsibrėžtiems tikslams įvykdyti reikia bendromis pastangomis sutelkti apie 45,000 dolerių.

Prašome visų labai energingai, nieko nelaukiant, jungtis į talką finansams telkti. Laiko liko labai mažai.

1. Gauti pinigai bus skirstomi taip: Jaunimo Peticijai $5,000; kitų kraštų jaunimo paramai $15,000; parodoms (meno, foto, etc.) $4,000; prieškongresinei stovyklai $4,000; paskaitoms, programoms, salėms $8,000; leidiniams, informacijai, pan. $4,000; paštui, telefonui, reklamai $4,000; įvairioms išlaidoms $1,000. Viso — $45,000.

2. Visi prašomi aukas rinkti su PLJK Finansų komisijos parūpintais numeruotais aukų lapais. Prašom lapų nepamesti.

3. Kiekvienam aukotojui, pasirašiusiam aukų lape, išduoti mažą žalią PLJK Rėmėjo kortelę.

4. PLJK FK pakvituos tik aukų rinkėjams už visą jų aukų lape surinktą sumą. Atskirų kvitų aukų lape pasirašiusiems aukotojams PLJK FK nesiųs.

5. Jei aukotojai, pasirašę aukų lape, paegidauja kvito, prašom apie tai pažymėti aukų lape ir pranešti FK. Tada jiems bus pasiųstas kvitas.

6. Visi aukotojai, kurie siunčia pavienes aukas tiesiog PLJK FK, gauna iš FK kvitą.

7. Čekius rašyti **Lithuanian Youth Congress** vardu.

8. Užpildytus aukų lapus ir visus gautus pinigus grąžinti PLJK iždininkei **bent kartą per mėnesį** šia tvarka: 1-sis atsiskaitymas — kovo 30, 2-sis — balandžio 30, 3-sis — gegužės 30 ir 4-sis atsiskaitymas — birželio 15.

9. Lėšų telkimo vajus prasidėjo kovo mėnesį. Jis turi būti labai intensyviai tęsiamas balandžio mėnesį, ir baigiamas gegužės ir birželio mėnesiais.

10. Į Jaunimo Kongreso lėšų telkimo darbą įtraukime: a) kiekvieną jaunuolį bei studentą; b) Lietuvių Bendruomenės apylinkes; c) lietuvių parapijas ir dvasiškius; d) visas lietuvių organizacijas, klubus, sambūrius; e) lietuvių krautuves, įstaigas, profesionalus; f) laikraščių redakcijas, radio klubus; g) Lietuvos Vyčius, Susivienijimus; h) jaunus ir senus, bet **visus** lietuvius.

11. Jaunimo Kongresui pinigus rinkti **visur ir visada**: visuose minėjimuose, susirinkimuose, parengimuose; visose lietuvių bažnyčiose (prašykit klebonų leidimo); visose krautuvėse, įstaigose, darbovietėse; aplankant kiekvieną lietuvį namuose; įvairiomis progomis.

12. Lėšų telkimo reikalu reikia vesti didelę akciją ir informaciją per vietinę spaudą, radio, biuletenius, bažnyčias, susirinkimus, parengimus, privačiais pasikalbėjimais ir t.t. Pagaminkit ir skleiskit reklaminius lapelius. Skelbkit gautas aukas.

13. Pardavinėkite **Jaunimo Metų ženklus** (stilizuotas vytis) visur ir visada. Tegul jas nusiperka ir prie automobilių ar namų langų prisilipina kiekvienas lietuvis. Kaina po 50¢.

Platinkite **Jaunimo Metų kalendorių**. Jame yra daug naudingos informacijos. Kaina po 1 dol.

Ženklus ir kalendorius galima gauti: Mr. Algis Garlauskas, 1877 Grasmere Avenue, Cleveland, Ohio 44112.

Už išparduotus ženklus ir kalendorius prašom su Algiu Garlausku atsiskaityti bent kartą per mėnesį, (ta pačia tvarka kaip ir su aukų lapais bei pinigais).

14. Asmenys, paaukoję 100 dolerių, ir organizacijos, parėmę PLJK didesne pinigų suma, gauna PLJK Rėmėjo Garbės Diplomą. (Diplomus Garbės Rėmėjams pasiunčia PLJK Finansų komisija). Suraskite kiek galima daugiau Garbės Rėmėjų.

15. **Kitų kraštų jaunimui** į Kongresą **atvežti** reikia surasti asmenis (ar grupę asmenų), kurie sutiktų apmokėti visą (arba pusę) kelionės išlaidų vienam jaunuoliui iš Europos (apie 350 dol.), Pietų Amerikos (apie 600 - 700 dol.) arba Australijos (apie 1000 dol.). Apie tokius PLJK Mecenatus **skubiai pranešti** PLJK Finansų komisijai.

16. Reikalingos lietuvių šeimos, kurios gali savaitę ar daugiau pas save nemokamai priimti kitų kraštų jaunimo atstovus 1966 gegužės 1 - spalio 1 laikotarpyje. Prašom skubiai pranešti apie tokias šeimas, atsiunčiant jų: **pavardes, adresus, nuo kada iki kada galės ką globoti, pageidavimus**, ir pan.

17. Aukų lapai turės būti sugrąžinti visi — ir pilni, ir tušti. Už pamestus lapus reikės taip pat atsiskaityti.

18. Kai kurie lietuviai savo auką atsiunčia tiesiog PLJK FK. Kiekvienas iš jų tada gauna PLJK FK kvitą (baltą) ir PLJK Rėmėjo kortelę (žalią).

19. Aukas siųsti iždininkei: **Lithuanian Youth Congress, % Mrs. B. Juodikis, 1794 East 227 St., Cleveland, Ohio 44117.** Kitais Finansų komisijos reikalais rašyti pirmininkui: **Mr. Vytautas Kamantas, 477 Cole Plaza, Willowick, Ohio 44094.**

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00. atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S
916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

*

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.